

Hårdare mark under

Riksbankens mjuklandning

Unionen om konjunkturen november 2023

Innehållsförteckning

Chefsekonomen har ordet.....	2
Hårdare mark under Riksbankens mjuklandning.....	4
Unionens Branschbarometer.....	10
Fördjupning: Kris för bostadsbyggarna.....	16
Inflationen närmar sig målet	18
Arbetsmarknad.....	24
Fördjupning: Är den svenska ungdomsarbetslösheten hög eller låg?.....	29
Fördjupning: AI-implementering hittills på svensk arbetsmarknad.....	34
Prognossammanställning.....	35

Rapporten har författats av Tobias Brännemo, Tobias Lundquist, Elin Bandh och Magnus Gerentz vid Unionens enhet för avtal och politik. Sista korrigeringsdatum var 14:e november.

Vid frågor kontakta gärna:

Elin Bandh	(08-504 152 22)	Arbetsmarknad, Ungdomsarbetslöshet
Tobias Brännemo	(08-504 152 85)	Chefsekonomen har ordet, Prognos, Bostadsbyggande, AI
Magnus Gerentz	(08-504 162 32)	Internationell konjunktur
Tobias Lundquist	(08-504 150 38)	Branschbarometern, Inflation, Bostads- byggande, AI

Chefsekonomen har ordet

Vintern har anlänt till delar av Sverige och allt mer tyder på att hösten även blåst kallare vindar över den ekonomiska utvecklingen. Den optimism som kunde skönjas i våras har grusats av fortsatta räntehöjningar. Värst drabbat är utan tvekan bostadsbyggandet men effekten av konjunkturedgången ser ut att leta sig vidare i ekonomin och har till slut också nått arbetsmarknaden.

Det finns inte mycket att glädjas åt i det avseendet men det positiva är att det som är dåligt för konjunktoren åtminstone bidrar till att få ner inflationen. Åtstramningen av ekonomin leder nu till en lägre efterfrågan samtidigt som producentpriserna har sjunkit och inte utgör en press uppåt på inflationen längre. Inflationstalen har fallit snabbt det senaste halvåret och kommer fortsätta göra så under det kommande halvåret. Enskilda månader kan ge ett hack i kurvan men den trendmässiga riktningen pekar tydligt nedåt.

Riksbanken är dock inte lika övertygad om denna utveckling utan är istället orolig över att inflationen ska bita sig fast på högre nivåer än de två procent som utgör dess inflationsmål. Oron delas av andra centralbanker och det talas mycket om hur svårt det kommer att bli att få ner inflationen ”the last mile”, alltså sista biten ner till två procent. Vi delar inte den oron utan ser det som mest sannolikt att inflationstalen under det kommande året kommer ta sig inte bara ner till två procent, utan under en period även vara lägre än så. Det gör att vi tror att Riksbanken kommer att hålla räntan hög längre än vad vi bedömer som nödvändigt för att nå inflationsmålet. De negativa effekterna på ekonomin blir därför större än vad de hade behövt bli.

Penningpolitiken drar inte tillräcklig nytta av samspelet med lönebildningen

Det är förvisso lätt att som utomstående ha starka åsikter om den penningpolitik som förs och att tycka att avvägningen mellan att få ner inflationen och samtidigt minimera skadeverkningarna på ekonomin kan göras med stor precision. För de som är satta till att ha ansvar för att inflationsmålet faktiskt uppnås kan den avvägningen vara svårare. Men den sammantagna utvecklingen är också summan av det samspel som hela tiden sker mellan ekonomins olika aktörer. Den största skiljaktigheten i vår syn jämfört med Riksbankens verkar bestå i bedömningen av huruvida det underliggande inflationstrycket under det kommande året behöver tryckas ner ytterligare med fler räntehöjningar.

För att inflationen ska vara låg och stabil behöver inflationsmålet fungera som ett ankare för både löne- och prisbildningen. Fram till för två år sedan har det fungerat väl och genom hela den här inflationschocken har det fortsatt att göra det för lönebildningen. För företagens prissättning har däremot den här perioden utgjort ett stort undantag. Vi har tidigare beskrivit det som att det efter nästan tre decennier av prispress öppnades ett prisökningsfönster.

Det kunde ske av framför allt två anledningar. Dels att det hände samtidigt och brett i stora delar av världen, vilket inneburit att företagen inte riskerat sin konkurrenskraft trots höjda

priser. Dels av att konsumenterna initialt hade en så god ekonomisk ställning att de kunde acceptera de stora prishöjningarna. Men sedan i våras är situationen en annan och företagen har inte längre denna möjlighet. Prisökningsfönstret har stängts.

Att det sedan tar en tid för företagen att anpassa sig till denna nya realitet är fullt normalt. Det gäller även att denna anpassning sker i olika takt för olika branscher eller verksamheter. Till slut måste alla företag med självbevaringsdrift rätta in sig för att inte tappa marknadsandelar. Inflationsmålet kommer då återigen utgöra ett ankare även för prisbildningen.

När de bakomliggande faktorerna till den stora inflationsuppgången till slut helt har klingat av skulle det framför allt vara via lönebildningen det skulle kunna finnas ett bestående högt inflationstryck. Men den risken är med de löneavtal som träffades i våras undanröjt. Om Riksbanken inte tar hänsyn till det riskerar de att återigen bli för närsynta i sina bedömningar och beslut.

I samma sekund som de nya avtalen blev klara, och det stod klart att löneökningarna under de kommande två åren inte kommer utgöra något hinder för att nå inflationsmålet, kunde Riksbanken ha lagt om sitt agerande för att minimera inflationsbekämpningens skadeverkningar på ekonomin. Men Riksbanken har inte tagit den chansen. Istället har direktionens ledamöter uttryckt sig som att nu när arbetsmarknadens parter har tagit ett så stort ansvar måste de som centralbank göra allt de kan för att så fort som möjligt få ner inflationen. Jag är övertygad om att det har gjorts med de bästa av intentioner. Men enligt mitt sätt att se det är det inte ett agerande som får ut det bästa ur samspelet mellan penningpolitiken och lönebildningen.

Återhållsamma löneökningar bör istället ge centralbanken en chans att nå inflationsmålet utan så stora räntehöjningar att det skadar ekonomin. Flera av riksbanksdirektionens ledamöter har också uttryckt en uppskattning över den svenska lönebildningens ansvarsfullhet. Men det är svårt att se att de hittills har låtit det ge avtryck i sitt agerande. I avvägningen mellan att så snabbt som möjligt få ner inflationen och att försöka minimera skadeverkningarna på konjunktoren och arbetsmarknaden, har för stor del av tyngdpunkten lagts på det förstnämnda. Den mjuklandning av ekonomin som många hade hoppats på, och sett som fullt möjlig, ser därför ut att bli hårdare än vad den hade behövt bli. Ekonomin bryr sig för all del inte om årstidernas förändring men liknelsen kan ändå göras att det nu blir svårare att mjuklanda på skare än vad det hade varit på en sommaräng.

Första räntesänkningen mellan hägg och syren?

För den stora penningpolitiska åtstramningen får nu reella konsekvenser. Raset i nybyggnationer av bostäder är det största sedan 90-talskrisen. Det drabbar både bostadsbyggarna själva och många företag som är helt beroende av efterfrågan från branschen. Effekterna sprider sig därmed vidare och hoppet om en ljusning skjuts allt längre fram i tiden. När vi frågat Unionens klubbar i byggbranschen om när de bedömer att bostadsbyggandet kan vända uppåt igen pekar de flesta en bit in i 2025. Det här gör att företagens vilja att övervintra en tillfällig

nedgång blir mindre och den stora risken med det är att vi riskerar permanent utslagning av jobb i annars livskraftiga verksamheter.

Effekterna syns nu också allt tydligare på arbetsmarknaden där det efter sommaren kommit flera indikationer på sådant som brukar ske i inledningen av en försvagning av arbetsmarknaden:

- I sysselsättningsstatistiken minskar de tidsbegränsat anställda.
- Hos Arbetsförmedlingen dämpas antalet nyanmällda lediga jobb.
- Antalet varsel ökar till högre nivåer.
- Unionen får fler frågor från medlemmar om uppsägningar.

Frågan är om det behöver bli så illa eller om det fortfarande finns anledning till hopp om en lindrigare nedgång? Mycket av förutsättningarna för både byggbranschen och för arbetsmarknadens utveckling kommer att avgöras av Riksbanken agerande. Oaktat om det sker ytterligare en höjning av styrräntan eller ej vill Riksbanksdirektionen skicka signalen att räntan kommer behöva ligga kvar på den höga nivån under en längre tid för att de ska känna sig säkra på att inflationen är varaktigt besegrad. Räntebanan pekar på att den första sänkningen av räntan kommer dröja till hösten 2025.

Det skulle dock avvika från tidigare historisk erfarenheter där snabba ränteuppgångar följs av en snabb nedgång igen. Tiden mellan den sista höjningen och den första sänkningen av räntan brukar vara mindre än ett halvår, ofta bara ett fåtal månader. Att räntan skulle ligga kvar på dagens höga nivåer i två års tid är därför högst osannolikt. Inflationen mätt med KPIF kommer vara i närheten av inflationsmålet inom de närmaste månaderna och även om Riksbanken behöver vänta ett antal månader till innan de börjar sänka räntan kommer det snarare att ske omkring sensommaren 2024 än under hösten 2025.

Kanske kan det till och med bli bättre än så och vi får något att glädjas åt redan när vinterisarna bytts mot doften av hägg och syrenerna gör sig redo att slå ut?

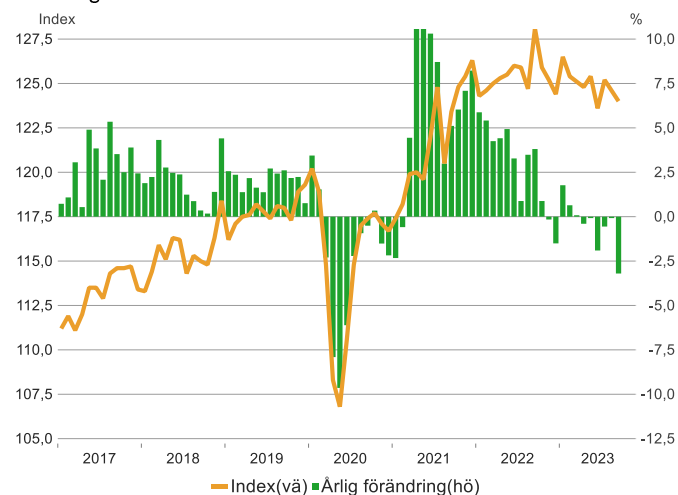
Tobias Brännemo
Chefsekonom Unionen

Hårdare mark under Riksbankens mjuklandning

Den konjunkturedgång som har pågått under det senaste året ser ut att ha fått ökad kraft efter sommaren. Trots att inflationen tydligt är på väg ned har centralbankerna i både Sverige och omvärlden fortsatt att höja räntorna och synkroniserat skickat signaler om att ekonomins aktörer ska ställa sig in på att räntorna ska förbli höga under lång tid.

Att höja räntorna var direkt nödvändigt för att bevara förtroendet för inflationsmålet samt för att förhindra att inflationen biter sig fast på en för hög nivå. Den åtstramande penningpolitiken har också fått önskad effekt. Aktiviteten i ekonomin har påtagligt kylts av under det senaste året. Tydligast märks det i tillväxttakten som har dämpats sedan mitten av förra året. Hittills har det dock inte varit tal om något ras i tillväxten. ”En utveckling i sidled snarare än utförsbacke” uttryckte vi oss om kommande utveckling i Unionens prognos för ett år sedan, vilket har visat sig stämma relativt väl.

Diagram 1 BNP-indikatorn, index 2011=100 respektive årlig procentuell förändring

Källa: Macrobond och SCB

På arbetsmarknaden har motståndskraften varit än större och det första halvåret i år präglades snarare av fortsatt förbättring än begynnande försämring.

I våras gick det därför att ha viss optimism kring hur djup och lång den pågående konjunkturedgången skulle behöva bli. Då var det främst bostadsbyggandet och delar av handeln som var drabbade. Mot bakgrund av att det bakomliggande inflationstrycket dämpats och av att de löneavtal som tecknades i våras blev tvååriga med nivåer på löneökningar som inte äventyrar inflationsmålet fanns det hopp om att Riksbanken inte skulle behöva strama åt ekonomin mycket mer.

Riksbanken har dock gjort en annan bedömning. Räntehöjningarna har fortsatt även efter att inflationen vänt ned och de nya löneavtalen träffats. Inga signaler finns heller från banken om att en sänkning av styrräntan är nära förestående, utan företag och hushåll ska istället förbereda sig på att räntan ska vara hög under en lång tid. Det har medfört att hushållens ekonomi pressas allt mer när de redan genomförda räntehöjningarna slår igenom på bolånen. Förutsättningarna för landets bostadsbyggare har också försämrats än mer.

Denna utveckling är tydlig i resultaten från Unionens Branschbarometer. Klubbarna inom byggbranschen är mer pessimistiska om både nuläget och den förväntade utvecklingen det kommande halvåret än de varit någon gång i undersökningens drygt tioåriga historia.

Nedgången ser också ut att sprida sig alltmer, hälften av delbranscherna i undersökningen spår nu en negativ utveckling under det kommande halvåret. Det kan jämföras med läget i våras då det gällde en fjärdedel av branscherna.

Utöver bostadsbyggarna är läget ansträngt även för företag som levererar till branschen, till exempel tillverkare av fönster, golv, kök eller andra byggnadsmaterial. Det syns också en försvagning inom transport och logistik och inom partihandeln samt i bemanningsbranschen, som drabbas tidigt när andra företag nu behöver se över behovet av arbetskraft.

Läget är dock något ljusare i delar av detaljhandeln, framför allt på dagligvarusidan och bland de butiker eller kedjor som är mer inriktade åt lågprissegmentet, som gynnas när konsumenterna tvingats bli mer prismedvetna. Även inom IT och telekom, andra företagstjänster samt stora delar av industrin är framtidsutsikterna fortfarande på plus. Generellt är företag med större exponering mot exportmarknaderna mer positiva än företag riktade mot den svenska konsumentmarknaden. Den försvagade kronkursen samt de svenska hushållens jämförelsevis stora räntekänslighet spelar sannolikt in.

Dämpad tillväxt både i år och nästa år

Under årets nio första månader visar SCB:s BNP-indikator på en årlig tillväxttakt strax under noll. Genomsnittet dras ned av utfallet i september som jämförs med en tillfällig topp i indikatorn i september förra året. Under årets avslutande kvartal bedömer vi att tillväxttakten kommer dämpas ytterligare, men inte med lika stora negativa tal som i september. Genomsnittet för helåret 2023 blir därför sannolikt endast marginellt lägre än Unionens tidigare prognos på minus en halv procent.

I takt med att inflationsläget normaliseras kommer också förutsättningarna för tillväxt att ljusna under nästa år. Reallönerna börjar stiga igen och tillsammans med de inkomstskattesänkningar som sker vid årsskiftet återfås en del av hushållens tappade köpkraft. Eftersläpningen med vilken räntehöjningarna drabbar hushållen fortsätter dock att dra ner humöret även en bit in på nästa år.

Utvecklingen för bostadsbyggandet kommer också fortsätta att dra ner tillväxten. Branschen behöver få draghjälp av ett förändrat räntelandskap. Även om vi bedömer att Riksbanken kommer börja sänka räntan betydligt tidigare än vad kommunikationen från banken indikerar kommer det höga ränteläget tynga bostadsmarknaden även under merparten av nästa år. Den totala investeringsutvecklingen kommer däremot att hållas uppe av fortsatta investeringar i andra delar av näringslivet och i offentlig sektor. Även den offentliga konsumtionen ökar och bidrar positivt till tillväxten under nästa år. Sammantaget bedömer vi att BNP-tillväxten under 2024 blir 0,7 procent men med en uppåtgående trend mot slutet av året.

Arbetsmarknaden har under början av hösten visat allt fler tecken på försvagning. Tidsbegränsade anställningar förlängs inte och fler företag, framför allt med koppling till bostadsbyggandet, har till slut fått se sig tvungna att varsla om uppsägning. Anställningsplanerna, som hittills under året totalt sett pekat på fortsatt ökning av antalet anställda, har den senaste tiden rört sig till fel sida av nollstrecket. Sysselsättningen kommer därför att minska och arbetslösheten fortsätta att öka in på nästa år.

Det gäller dock fortfarande att komma ihåg att denna försvagning sker från ett urstarkt utgångsläge på arbetsmarknaden, med en längre period av rekordstark jobbtillväxt och hög efterfrågan på arbetskraft. Det har aldrig förr varit så många lediga jobb i ingången till en ökning av arbetslösheten. Det kommer hjälpa till att dämpa effekterna på arbetsmarknaden. Sommarens och höstens fortsatta räntehöjningar sätter dock sina spår och den mjuklandning vi spådde i våras kommer nu att bli hårdare än vad den hade behövt bli om Riksbanken haft mer is i magen.

Tabell 1 Unionens prognos – försörjningsbalansen, jämförelser föregående år, procent

	2022	2023	2024
BNP	2,8	-0,7	0,7
BNP, kalenderkorrigerat	2,8	-0,5	0,7
Hushållens konsumtion	1,9	-1,5	1,0
Offentlig konsumtion	0,0	1,5	1,0
Fasta bruttoinvesteringar	6,2	-3,5	-1,0
Lagerinvesteringar	1,1	-0,5	-0,1
Export	7,0	2,5	2,0
Import	9,3	0,5	1,5

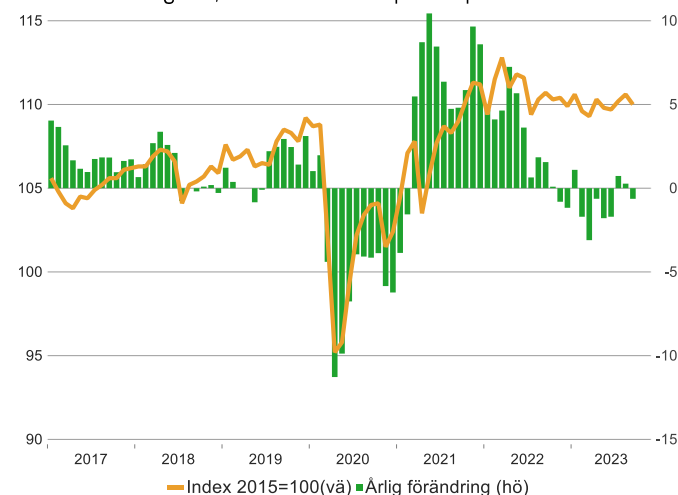
Källa: SCB och egna bedömningar

Räntekänsliga hushåll försöker prioritera konsumtionen

De senaste årens utveckling med pandemi, krig, inflationsuppång och räntehöjningar har inneburit stora påfrestningar för de svenska hushållen. Många löntagare har för första gången under sitt arbetsliv fått uppleva en större reallönesänkning. Många bostadsägare har fått se bolåneräntorna stiga i en takt man inte varit med om tidigare. Konsumtionen har anpassats till de nya förutsättningarna och en större prioritering i inköpen har behövt göras.

Totalt sett har hushållen ändå hållit uppe konsumtionen väl. I kronor räknat har konsumtionsökningen fortsatt trots att en allt större del av lönen behöver läggas på räntebetalningar. I volym räknat, där den konsumtionsökning som kommit av att priserna ökat räknas bort, har konsumtionen dock haft en svagare utveckling. Under det första halvåret 2023 minskade konsumtionsvolymerna men de senaste månaderna har en viss återhämtning kunnat skönjas. Att de löneavtal som träffades i våras innebar högre löneökningar än på många år har, tillsammans med den lägre takten i prisökningarna, sannolikt spelat in.

Diagram 2 Hushållens konsumtionsindikator, fasta priser, säsongrensad och kalenderkorrigerad, index 2015=100 respektive procent

Källa: Macrobond och SCB

Förklaringen till att konsumtionen hållits uppe så pass väl som den ändå har gjort kan också hittas i det starka utgångsläget från vilket hushållen gick in i denna utmanande inflationsperiod. Lönebildningen under Industriavtalet har tillsammans med Riksbankens inflationsmål medfört över två decennier av mer eller mindre obrutna reallöneökningar. Tillsammans med en längre period med låga räntor och återkommande inkomstskattesänkningar har det försatt hushållen i en betydligt starkare ekonomisk ställning än vid tidigare perioder av hög inflation och snabbt stigande räntor. Ett ökat sparande under pandemin har också skapat en större ekonomisk buffert.

Faktorerna ovan har också medverkat till en längre period av snabbt stigande bostadspriser. Det har ökat hushållens samlade förmögenhet men det har också inneburit en högre skuldsättning. I kombination med en övervägande andel korta bindningstider på bolånen gör det svenska hushåll mer känsliga för räntehöjningar än hushållen i många andra länder. Riksbankens räntehöjningar får därför större och snabbare effekt på svenska hushåll vilket leder till att hushållens konsumtion drar ner tillväxten för 2023 mer i Sverige än i andra länder. Under nästa år förbättras hushållens ekonomi igen när reallönerna stiger, inflationen blir lägre, skatten sänks och räntan börjar sänkas.

Totalt sett bedömer vi att hushållens konsumtion minskar med 1,5 procent i år för att sedan öka med 1 procent nästa år.

Den offentliga konsumtionen ökade mer än väntat under det första halvåret i år. En inbromsning har därmed inte skett det senaste året utan tillväxten är fortsatt hög. Den största förklaringen till det är ökade statliga utgifter för utbyggnad av försvaret och rättsväsendet. Samma faktorer kommer bidra till att hålla uppe den offentliga konsumtionen även under nästa år.

Kommuner och regioner pressas dock av den höga inflationen. Både av kostnadsökningar på insatsvaror och av stora uppräknningar av pensionsinsättningar. I statsbudgeten för 2024 användes cirka 16 miljarder av reformutrymmet till extra stöd till kommuner och regioner. För många räcker det för att klara ekonomin under nästa år, men inte för alla. Vi har under hösten sett exempel på åtgärder som vissa behövt vidta för att hantera situationen, genom att antingen varsla om uppsägningar

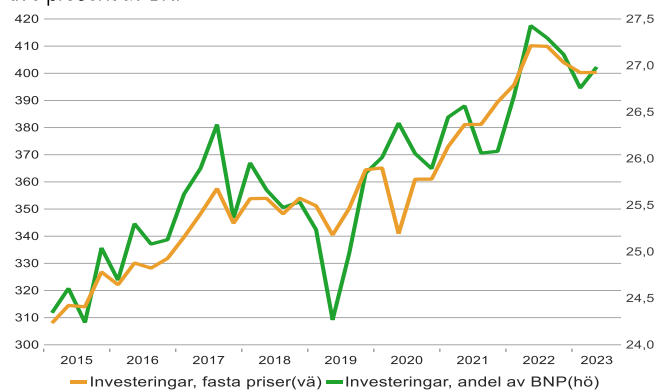
eller att höja skatten. Den demografiska utvecklingen gör att det finns ett ökat behov av välfärdstjänster, både till följd av ett ökat antal elever i skolan och fler äldre som är i behov av omsorg och sjukvård. Detta behov kommer dock, med anledning av den ekonomiska situationen, inte fullt ut kunna tillgodoses i alla kommuner och regioner under prognosperioden.

Totalt sett bedömer vi ändå att den offentliga konsumtionen ökar med 1,5 procent i år och med 1 procent nästa år.

Bostäder tynger investeringarna, som i övrigt hålls uppe väl

Investeringsutvecklingen har varit väldigt stark efter pandemin. Totalt sett ökade investeringarna med 6–7 procent per år både 2021 och 2022. Under 2023 har dock investeringstakten avtagit påtagligt. Under det andra kvartalet 2023 var de totalt sett 3 procent lägre än ett år tidigare.

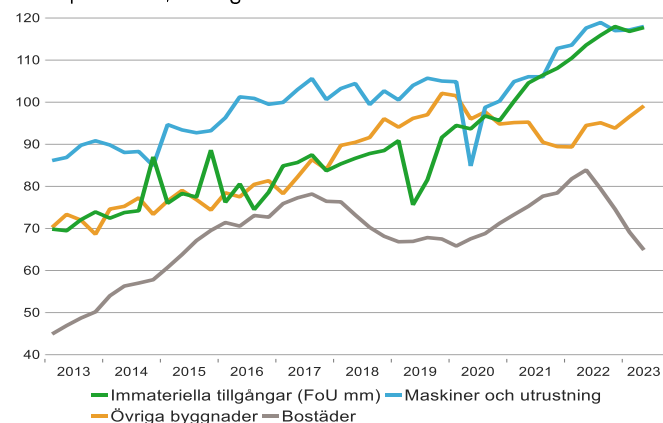
Diagram 3 Fasta bruttoinvesteringar, fasta priser, miljarder kronor respektive procent av BNP

Källa: Macrobond och SCB

Bakom de totala siffrorna döljer sig en uppdelning där det är tydligt att det framför allt är bostadsinvesteringarna som har utvecklats väldigt svagt medan övriga investeringar inte har minskat. Både maskininvesteringarna och investeringar i forskning och utveckling är kvar på klart högre nivåer än innan pandemin. Bostadsinvesteringarna har däremot fallit kraftigt under det senaste året och var det andra kvartalet i år på samma nivå som de var 2015. Inget tyder på att det kommer vända under den närmsta tiden, tvärtom väntas bostadsinvesteringarna fortsätta falla kraftigt.

Diagram 4 Investeringar uppdelat efter tillgångsslag, fasta priser, miljarder kronor per kvartal, säsongsrensad

Källa: Macrobond och SCB

I Branschbarometern har klubbarna skruvat ned investeringsförväntningarna sedan i våras men totalt sett spås ändå en fortsatt ökning under det kommande halvåret. Även här framkommer samma branschmönster, där det är byggbranschens investeringsplaner som är mest negativa. Inom industrin väntas fortfarande stora ökningar av investeringar i både ökad produktionskapacitet och i forskning och utveckling. I tjänstesektorn är investeringsplanerna klart mer dämpade än inom industrin men fortfarande totalt sett på plussidan.

Sammantaget bedömer vi att investeringarna minskar med 3,5 procent i år och med 1 procent 2024.

Svag valuta motvikt till dämpad exportefterfrågan

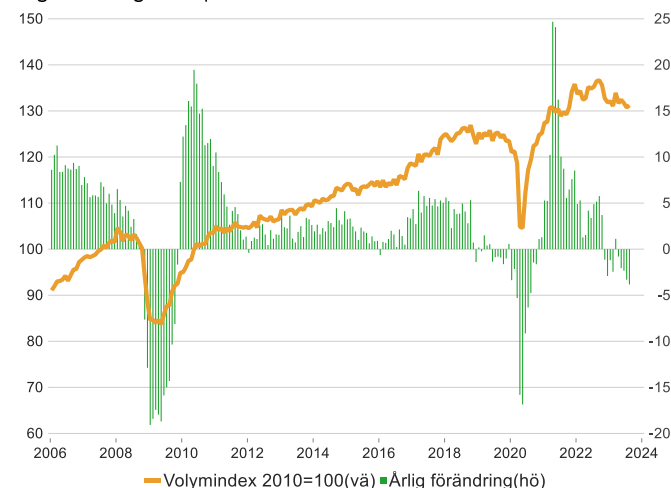
Även svensk export har haft en väldigt stark utveckling efter pandemin. Under 2021 ökade exporten med över 10 procent och 2022 med 7 procent. Under slutet av 2022 och hittills under 2023 har exporttillväxten avtagit. Under det första halvåret var tillväxttakten drygt 3 procent i årstakt.

Även mer framåtblickande indikatorer har försvagats under årets lopp. Industrins ordergång från exportmarknaden har fluktuerat runt noll i årlig tillväxttakt. I höstens Branschbarometer tror också klubbarna totalt sett på en oförändrad export det kommande halvåret. Det är klart lägre förväntningar än i våras och det svagaste värdet sedan pandemin.

Även i såväl Konjunkturinstitutets barometer som i inköpschefsindex har exportorderutsikterna försämrats under året. Samma mönster återfinns i Business Swedens exportchefsindex där det totala indexet under hösten varit under den nivå som markerar gränsen för tillväxt.

Efter pandemin har världshandeln ökat kraftigt i volym. Den snabbt stigande efterfrågan av varor under tiden med pandemirestriktioner skapade flaskhalsar i den globala handeln, vilket ledde till att kapaciteten byggdes ut. Fler containrar tillverkades och fler större lastfartyg sjösattes. Under det senaste året har efterfrågan dämpats och de globala handelsvolymerna har fallit tillbaka. Det har också medfört att priset på containerfrakt har fallit kraftigt.

Diagram 5 Världshandelns utveckling, fasta priser, volymindex respektive årlig förändringstakt i procent

Källa: CPB och Macrobond

Ett allmänt försämrat globalt konjunkturläge och dämpad världshandel gör att efterfrågan från exportmarknaderna förblir svag en tid. Många svenska företag står sig dock bra i den globala konkurrensen och kan i exporthänseende också dra nytta av den svaga kronkursen. Totalt sett bedömer vi att exporten ökar med 2,5 procent i år och med 3 procent nästa år.

Fortsatt inbromsning i världsekonomin 2024

Den globala ekonomiska aktiviteten fortsätter att vara betydligt mer dämpad jämfört med vad den var innan pandemin, särskilt i utvecklingsländer. Utvecklingen skiljer sig alltmer åt mellan regioner samtidigt som det är flera olika faktorer som håller tillbaka återhämtningen. En del kan hänvisas till långsiktiga konsekvenser av pandemin och ett förvärrat geopolitiskt läge, samtidigt som den strama penningpolitiken i många länder fortsätter att prägla den globala ekonomiska utvecklingen.

Den globala BNP-tillväxten väntas uppgå till 3,0 procent 2023, vilket innebär en nedgång från 3,5 procent 2022. Under 2024 väntas tillväxten vara 2,9 procent. I de avancerade ekonomierna spås tillväxten uppgå till 1,5 procent 2023, ned från 2,6 procent 2022. Under 2024 bedöms de avancerade ekonomierna växa med 1,4 procent

Sedan våren har en del nedåtrisker avtagit, inte minst de som härstammade från en potentiell global bankkras i spåren av de regionala bankkonkurserna i USA. Samtidigt fortsätter den geopolitiska situationen att sätta spår i den globala ekonomin. Konflikten mellan Hamas och Israel riskerar att spridas till en större regional konflikt vilket kan få större följd effekter på den globala ekonomin. Kriget mellan Ryssland och Ukraina fortsätter också att sätta spår samtidigt som större spänningar mellan Kina och stora delar av västvärlden får effekter på den globala handeln.

Den globala inflationen har sjunkit kraftigt sedan toppen under den andra halvan av 2022. Nedgången i energipriser och till viss del även matpriser har bidragit till nedgången. Oljepri- serna har fallit tillbaka lägre än under topparna 2022, även om en uppgång har noterats sedan i somras i spåren av lägre produktion från Opec+. Samtidigt fortsätter naturgaspriserna också att vara lägre, tack vare stort utbud och lager i bland annat Norge och norra Afrika. Kärninflationen har också fortsatt att sjunka, om än mer gradvis.

Den globala handeln har bromsat in kraftigt under 2023 men en återhämtning väntas under 2024. Inbromsningen har skett i spåren av en svagare efterfrågan efter den kraftiga ökningen som uppstod efter att nedstängningarna under pandemin började lättas. Vidare har fler handelsbarriärer, tillsammans med en starkare dollar bidragit. Bara under 2022 infördes nästan 3 000 nya handelshinder globalt, medan det 2019 infördes färre än 1 000.

USA har upplevt den starkaste återhämtningen bland de avancerade ekonomierna, där tillväxten under 2023 väntas nå högre nivåer än innan pandemin. Under 2024 bedöms dock den amerikanska tillväxten sjunka tillbaka något i takt med att de höga räntorna får allt större effekter på realekonomin. USA:s arbets-

marknad har börjat visa tecken på nedkylning efter en anmärkningsvärd styrka under en längre tid, med en sysselsättnings-tillväxt som har bromsat in och mer dämpade löneökningar.

Euroområdet, med den större exponeringen mot Ukraina-kriget och de relaterade handelschockerna, har påverkats desto mer under 2023. I euroområdet bedöms tillväxten noteras till blygsamma 0,7 procent under 2023, för att sedan öka med 1,4 procent under 2024. Ledande indikatorer har under hösten visat allt fler tecken på en nedkylning både inom industrin såväl som inom tjänstesektorn.

Den tyska ekonomin bedöms få en av de svagaste BNP-utvecklingarna bland de avancerade ekonomierna, med en negativ BNP-utveckling under 2023 och en viss återhämtning under 2024. Svagare orderböcker inom industrin, en inbromsning i den kinesiska efterfrågan och den kraftigt åtstramad penningpolitiken är alla faktorer som får stor påverkan på Tyskland. Landet drabbades också hårdare än många andra länder av kriget mellan Ukraina och Ryssland, då det i större utsträckning var beroende av Rysslands naturgasproduktion.

Kina upplevde en kraftig BNP-tillväxt under början av 2023 efter att man öppnat upp nedstängningarna i spåren av pandemin. Den effekten visade sig vara kortvarig och det noterades en rejäl inbromsning under det andra kvartalet. Den huvudsakliga orsaken bakom inbromsningen är den fortsatta krisen i landets fastighetssektor. Allvarliga likviditetsbrister präglar många fastighetsbolag trots policyåtgärder som syftar till att förbättra situationen. Finansieringsproblem hindrar fastighetsbolagen från att färdigställa redan sålda hem, vilket underminerar förtroendet bland köparna och förlänger krisen. I takt med det sjunker också bostadspriserna och investeringarna vilket sätter press på regionernas intäkter från markförsäljning.

Utöver fastighetskrisen pressas den kinesiska ekonomin av en svagare efterfrågan från utlandet och en geopolitisk osäkerhet med alltmer ansträngda relationer med stora delar av västvärlden.

Tabell 2 Internationell BNP-tillväxt, procentuell förändring årstakt

	2022	2023	2024
Världen	3,5	3,0	2,9
USA	2,1	2,1	1,4
Kina	3,0	5,0	4,2
Euroområdet	3,5	0,7	1,2
Tyskland	1,8	-0,5	0,9
Storbritannien	4,0	0,5	0,9

Källa: IMF och egna bedömningar

Risker för prognosen

Det saknas inte faktorer som kan påverka ekonomin i en annan riktning än den vi ser som mest sannolik i denna prognos. Om kriget mellan Israel och Hamas skulle sprida sig till att inkludera fler aktörer i Mellanöstern skulle det med största sannolikhet påverka utvecklingen negativt. Den största ekonomiska risken kommer via hur det skulle påverka oljemarknaden, både gällande tillgång och pris. För Sveriges del skulle också en ökad

konflikt kunna leda till ytterligare försvagning av den svenska kronan, som vi av erfarenhet vet ofta påverkas negativt vid ökad global oro. Både ett betydligt högre oljepris och en försvagad växelkurs skulle få negativa effekter på inflationen med risk för mer åtstramande penningpolitik.

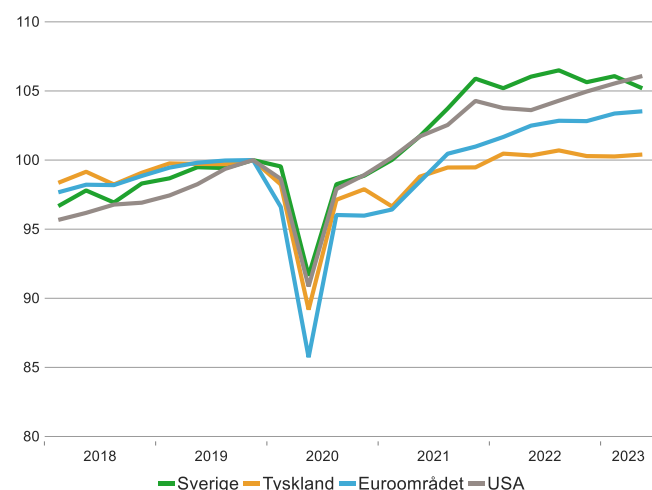
Även utan ytterligare effekter från konflikten i Mellanöstern blir penningpolitiken en avgörande faktor för den ekonomiska utvecklingen under nästa år. Vi har utgått från att Riksbanken börjar sänka räntan efter sommaren och att de sedan hinner genomföra ett antal sänkningar innan årets slut. Om det inte skulle ske, och räntan istället förblir kring nuvarande nivå under hela året riskerar lågkonjunkturen att bli både djupare och längre än i vårt huvudscenario.

Svensk ekonomi långt ifrån sämst i Europa

Att Sverige är ett av få länder i Europa där ekonomin väntas krympa i år har fått stor uppmärksamhet under året. Efter en prognos från EU-kommissionen i början av året där Sverige väntades ha den lägsta tillväxten av alla EU-länder var media inte sena med rubriker som på olika sätt beskrev den svenska ekonomin som sämst i Europa. Tonen har också återkommit i den politiska debatten. I år av den nuvarande oppositionen gällande tillväxten. Tidigare av den dåvarande oppositionen gällande att Sverige har ett högt arbetslöshetstal jämfört med Europa. Båda påståendena är i behov av en rejäl dos nyansering.

Den nedgång i tillväxt som kommer att ske i år måste nämligen ses i ljuset av att den sker efter en period då Sverige har haft bland de högsta tillväxttalen i Europa. Jämfört med euroområdet blev fallet under pandemin lindrigare och återhämtningen därefter kraftfullare. Jämfört med Tyskland är skillnaden extra slående.

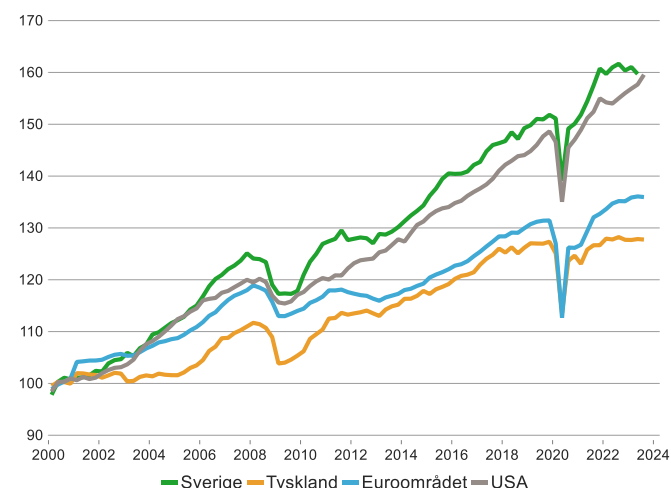
Diagram 6 BNP-tillväxt, Sverige och omvärlden, fasta priser, index 2019 Q4=100

Källa: Macrobond

Även återhämtningen i den amerikanska ekonomin har varit imponerande stark efter pandemin och utvecklingen i Sverige har varit mer lik den i USA än den i Europa. Än tydligare blir likheterna om tidsserien dras ut till hela 2000-talet. USA och Sverige har haft en tydligt starkare tillväxt än euroområdet. Jämfört med Tyskland har Sverige haft dubbelt så hög tillväxt, 60 procent jämfört med Tysklands 30 procent.

Diagram 7 BNP-tillväxt, Sverige och omvärlden, fasta priser, index 2000=100

Källa: Macrobond

En förklaring till den högre tillväxten i Sverige och USA jämfört med Europa är att befolkningen också har ökat snabbare. Skillnaden i befolkningstillväxt kan förklara ungefär hälften av skillnaden sedan år 2000. Även med det taget i beaktande har Sverige och USA alltså haft en bättre utveckling, förklarad av högre produktivitet och konkurrenskraftiga företag.

Sverige har också klarat 2000-talets ekonomiska kriser bättre. Finanskrisen slog hårt mot svensk industri vilket resulterade i ett relativt stort tillväxtfall initialt. Men återhämtningen gick snabbt och när eurokrisen sedan slog hårt mot stora delar av euroområdet klarade sig Sverige betydligt bättre och hade under åren efter det en klart högre tillväxttakt.

Historien upprepade sig sedan i samband med pandemin. När både Sveriges och USA:s tillväxt hade återhämtat tappet på ett fåtal kvartal tog det betydligt längre tid för euroområdet, som särskilt tyngts av den väldigt tröga farten i den tyska ekonomin där BNP-nivån fortfarande bara är knappt högre än innan pandemin.

Sveriges ekonomi har alltså utvecklats betydligt mer likt den amerikanska än den europeiska. Men en skillnad i Sverige mot i USA är att den goda tillväxten här har kommit fler till del. När USA har haft långvariga problem med att reallönerna inte har hängt med utmärker sig Sverige.

Trots att reallönerna för första gången på länge sjönk rejält under 2022 hade de då i Sverige ökat med totalt drygt 60 procent sedan 1995 enligt Medlingsinstitutet. I USA var motsvarande ökning knappt 40 procent och i Tyskland mindre än 20 procent. I Sverige har också reallöneökningarna varit betydligt mer jämnt fördelade över olika inkomstgrupper än i USA där ökningen främst skett i de högre inkomstgrupperna medan medianinkomsttagaren haft en betydligt mer blygsam reallöneökning.

Även gällande arbetsmarknaden beskrivs ofta läget i Sverige på ett missvisande negativt sätt. Sverige har bland de högsta arbetslöshetstalen i Europa och även klart högre än i USA. Det svenska arbetslöshetstalet på 7,8 procent i september 2023 kan jämföras med 5,7 procent i Tyskland och 3,8 procent i USA.

Men arbetslöshetsmättet ger ingen rättvisande bild av svensk arbetsmarknad kontra andra länder. I fördjupningen om ungdomsarbetslöshet i den här rapporten visas att en stor del av skillnaden mot Europa förklaras av att Sverige har fler heltidsstuderande som räknas som arbetslösa eftersom de söker extrajobb.

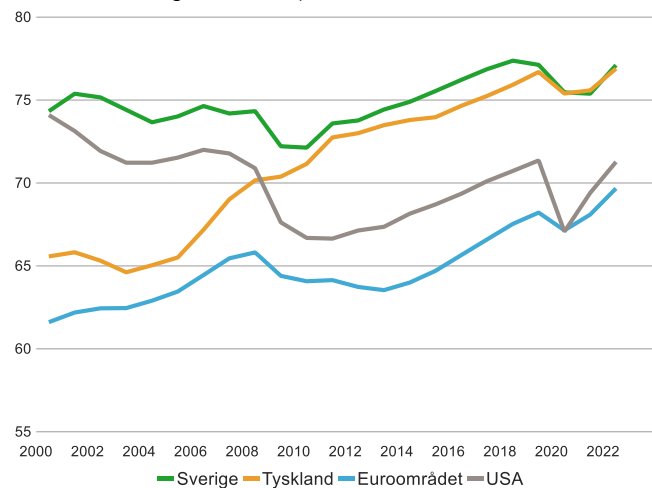
En annan stor skillnad mot omvärlden är att Sverige har ett högt arbetskraftsdeltagande som kommer av att den svenska arbetsmarknaden är utformad efter en medvetet hög ambition att få människor i arbete. Till exempel krävs det att vara inskriven hos Arbetsförmedlingen och därmed definitionsmässigt ingå i arbetskraften och arbetslöshetsstatistiken för att vara berättigad till ersättningssystem.

Många av de personer med svag ställning som i Sverige räknas som arbetslösa återfinns i andra länder istället utanför arbetskraften och därmed även utanför arbetslöshetsstatistiken. Den här ambitionen har varit ett signum för svensk arbetsmarknad över tid. Tidigare gällande kvinnors arbetskraftsdeltagande, nu gällande utrikes födda. Det tar tid för nyanlända att etablera sig på arbetsmarknaden och Sveriges höga mottagande av flyktingar har tillsammans med ambitionen att snabbt få dessa i arbete höjt det svenska arbetslöshetsstalet. Det är därför positivt att vi i arbetsmarknadsavsnittet i denna rapport kan visa att etableringen av nyanlända på arbetsmarknaden går allt snabbare.

Ett bättre mått för att jämföra statusen på arbetsmarknaden är att titta på sysselsättningen, alltså hur många som antingen har ett jobb eller är egenföretagare. Sysselsättningsgraden visar hur stor andel av befolkningen i arbetsför ålder som är sysselsatt. Både Sverige och Tyskland tillhör de länder med högst sysselsättningsgrad i Europa, klart högre än snittet i euroområdet och i USA.

Att USA har ett arbetslöshetsstal som endast är hälften av det svenska kan ge en bild av att läget är betydligt bättre på den amerikanska arbetsmarknaden. Men när det tydligt framgår att en viktig förklaring till det är att fler personer i USA står helt utanför arbetsmarknaden och därför inte räknas som arbetslösa blir bilden en annan.

Diagram 8 Sysselsättningsgrad, Sverige och omvärlden, sysselsatta som andel av befolkningen, 15–64 år, procent

Källa: OECD

I debatten framförs ibland argumentet att begreppet sysselsättning skulle vara missvisande. Inte sällan grundar det sig i att det enligt definitionen endast krävs att ha arbetat 1 timme under en vecka för att räknas som sysselsatt. Men för alla med inblick i svensk arbetsmarknad är det uppenbart att det endast är en teknikalitet. I stort sett ingen arbetar så lite. Enligt SCB:s arbetskraftsundersökning AKU får andelen arbetstagare som arbetar endast en timme en vecka räknas i promille av den arbetsföra befolkningen. 97 procent av alla anställda arbetar minst 20 timmar per vecka.

I en situation där växelkursen försvagats och Sverige bilden internationellt just nu svärtas ner av bland annat gängkriminalitet och koranbränningar tjänar ingen på att även tillståndet i svensk ekonomi felaktigt målas i för mörka färger. Politiker från alla läger har efter det senaste årets debatt stor anledning till besinning.

Att Sveriges tillväxt nu, på grund av större räntekänslighet, drabbas hårdare av bekämpningen av inflationschocken betyder inte att svensk ekonomi i grunden är svag. Svensk ekonomi har istället visat på stark tillväxtkraft, hög sysselsättning och har dessutom klarat tidigare kriser bättre än många andra länder. Riksbanken behöver dock väga in den svenska ekonomins räntekänslighet i sina penningpolitiska avvägningar så att denna kris blir ett undantag.

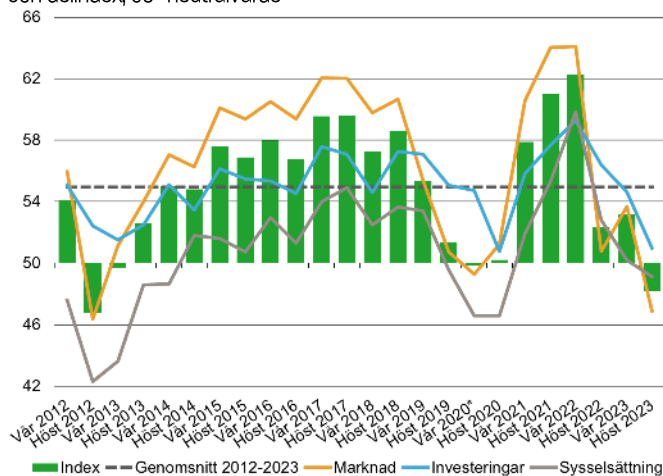
Unionens Branschbarometer

Unionen genomför två gånger per år Branschbarometern – en enkätundersökning bland de av förbundets klubbar som har minst 20 medlemmar och vars arbetsgivare är en del av det privata näringslivet. Huvudfokus är klubbarnas bedömningar av företagets utsikter det kommande halvåret, ställt i relation till det senaste halvåret. Denna mätning genomfördes i månads-skiftet september/oktober.

Vikande efterfrågan och lönsamhet

Branschbarometerens totalindex¹ sjönk till 48 denna mätning, vilket är en nedgång med 5 procentenheter från våren och under den neutrala gränsen på 50. Det indikerar en minskad aktivitet i näringslivet kommande halvår.

Diagram 9 Konjunkturläget i näringslivet enligt Unionens klubbar, total- och delindex, 50=neutralvärde

*Våren 2020 genomfördes undersökningen i mars, strax innan pandemins utbrott.

Källa: Unionens Branschbarometer

Försvagningen beror främst på sämre marknadsutsikter – orderingång och försäljning väntas minska under det kommande halvåret. Försäljningspriserna förväntas öka mindre än tidigare och vinsterna tros förbli på samma nivå som föregående halvår.

Utsikterna för hela näringslivet gällande investeringar och sysselsättning fortsätter att dämpas. Nedgången påbörjades våren 2022 och båda indikatorerna är nu nära ett neutralt läge. Sammanvägt ser klubbarna framför sig en liten ökning av investeringar och en liten minskning i sysselsättning. Det är dock viktigt att notera att skillnaderna mellan olika sektorer och branscher är betydande.

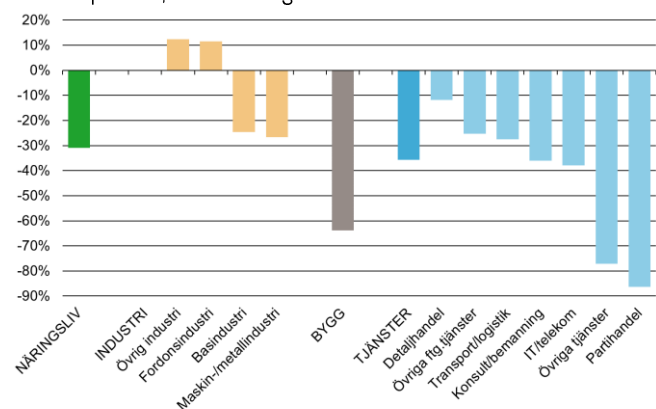
Företagens lönsamhet är generellt svagare än normalt. 23 procent av företagen har visserligen starkare eller mycket starkare lönsamhet än normalt, men nära 50 procent har en svagare eller mycket svagare lönsamhet.

Inom industrin är lönsamhetsläget nära normalt med en jämn fördelning av företag som har förbättrad, normal eller försämrade lönsamhet. *Basindustrin* och *maskin- och metallindustrin*

¹ Indexet är en sammanvägning av resultatet för sju indikatorer, vilka omfattar förväntad utveckling under det kommande halvåret gällande företagets marknad (orderingång, försäljning och vinstutveckling), investeringar och sysselsättning.

har sämre lönsamhet än normalt vilket vägs upp av *övrig industri* samt *fordonsindustrin* som i genomsnitt har en förbättrad lönsamhet. Dessa branscher har också en större andel av de anställda inom industrin.

Diagram 10 Nulägesbedömning av företagens lönsamhet, viktade nettoandelar i procent, 0 = normaltäge²

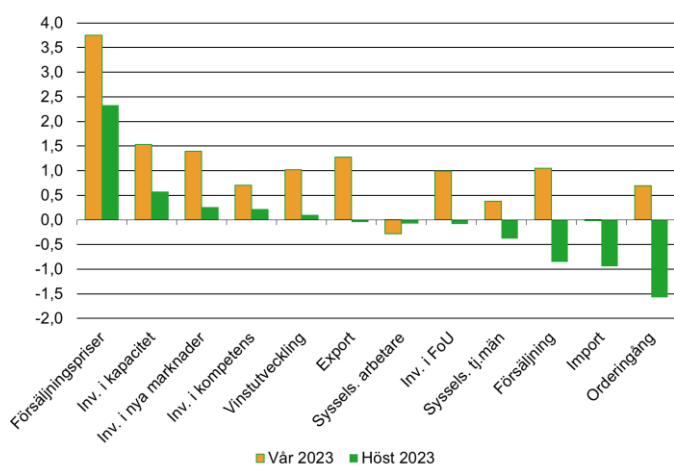

Källa: Unionens Branschbarometer

Byggsektorn sticker ut med mycket låg lönsamhet i dagsläget. I den har sju av tio företag försvagad eller mycket försvagad lönsamhet. Endast ett av tio byggföretag har förstärkt sin lönsamhet. Nettoandelen på -64 procent är den lägsta som uppmätts sedan lönsamhetsmätningen påbörjades år 2014.

Även tjänstesektorn brottas med sämre lönsamhet än normalt. Hälften av företagen inom *konsult och bemanning* har svagare lönsamhet än normalt, och två tredjedelar inom *IT och telekom*. Företag inom *övriga tjänster* (media, turism, hotell o restaurang, utbildning, och farmaci) samt *partihandeln* anger lägre lönsamhet än under pandemin och är också de på rekordlåga nivåer. Lägre efterfrågan från företag, konsumenter men också den offentliga sektorn bidrar starkt till det. Många påverkas också negativt av höga drivmedelspriser, höga räntor och den svaga kronan.

Diagram 11 Förväntansläget uppdelat på indikatorer, förväntad förändring i procent

Källa: Unionens Branschbarometer

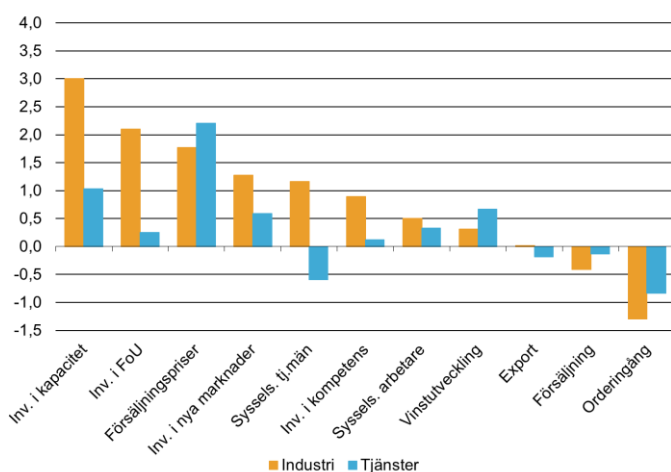
² Skalan går mellan -100 (alla svarande bedömer lönsamhetsläget som sämre än normalt) och +100 (alla bedömer lönsamhetsläget som bättre än normalt), med 0 som ett neutralt läge.

De något negativa utsikterna för näringslivet som helhet har främst sin grund i en försvagad inhemsk och utländsk efterfrågan. Försäljning och ordergång förväntas bli lägre än föregående halvår, de bedöms minska med -0,9 respektive -1,6 procent. Exporten väntas bli oförändrad men ordergången från utlandet förväntas minska med -1,1 procent.

Trots det ser vinsten för exporterande företag ut att öka och de gör stora investeringar i ny kapacitet, nya marknader och forskning och utveckling.

På totalnivå ligger förväntningarna gällande sysselsättningen för såväl arbetare som tjänstemän fortfarande inom gränserna för det intervall som indikerar en oförändrad utveckling³, men en försämring har skett sedan vårens undersökning. Främst är det byggbranschen och konsult och bemanning som ser framför sig en kraftigt minskad sysselsättning men även inom basindustrin och partihandeln förväntas en väsentlig minskning av såväl arbetare som tjänstemän. Övriga företagstjänster, övrig industri samt fordonsindustrin ser framför sig en ökning av såväl arbetare som tjänstemän.

Diagram 12 Förväntansläget uppdelat på indikatorer och sektor, förväntad förändring i procent

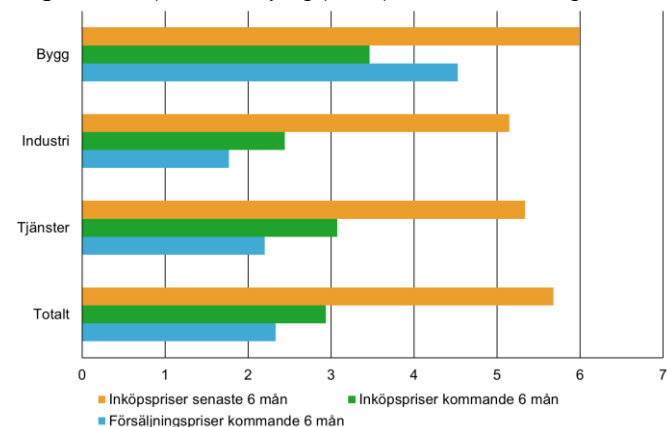
Källa: Unionens Branschbarometer

Industrin förväntas i genomsnitt öka sysselsättningen men tjänstesektorn minska sin. Det är ovanligt att industrin ökar sysselsättningen av tjänstemän samtidigt som den minskar i tjänstesektorn. Exporterande företag ökar sysselsättningen väsentligt medan de utan export minskar sin sysselsättning något.

Även gällande investeringar skiljer sig förväntningarna påtagligt åt mellan tjänsteföretagen och – de ofta betydligt mer exporttunga – industriföretagen. De senare har höga förväntningar på investeringar i kapacitet, forskning och utveckling men också investeringar i nya marknader och kompetens. Tjänstesektorn kommer göra små investeringar och investeringarna i kompetens förväntas vara oförändrade vilket är förvånande då arbetskraftsbrist återkommande uppges vara ett av de största hindren för expansion.

³ Mellan ±0,5 procent.

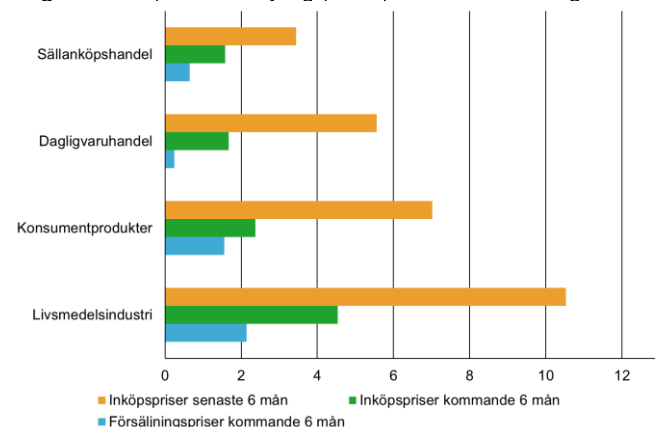
Diagram 13 Inköps och försäljningspriser, procentuell förändring

Källa: Unionens Branschbarometer

I alla sektorer förväntas ungefär en halvering av inköpsprisernas ökningstakt och i alla sektorer förväntas försäljningsprisernas ökningstakt minska med nära 1,4 procentenheter jämfört med vårens undersökning.

Diagram 14 Inköps och försäljningspriser, procentuell förändring

Källa: Unionens Branschbarometer

När det gäller livsmedelsprisernas utveckling kan särskilt nämnas att försäljningspriserna inom livsmedelsindustrin väntas öka med 2,1 procent det kommande halvåret och priserna i dagligvaruhandeln med 0,2 procent, det kan jämföras med de största ökningarna som var under hösten 2022 då motsvarande siffror var 8 respektive 7 procent.⁴

⁴ Läs mer om försäljningspriser i inflationskapitlet.

Unionens Branschbarometer

Det kommande halvåret i förhållande till det senaste halvåret – branschindelad*

Hösten 2023	Industri				Bygg	Tjänster							
	Bas-industri	Fordons-industri	Maskin- och metall-varuindustri	Övrig industri	Bygg	IT och telekom	Konsult och bemanning	Transport och logistik	Övriga företags-tjänster	Detail-handel	Parti-handel	Övriga tjänster	TOTALT HÖSTEN 2023
Orderingång	↓	↘	↘	↗	↓	↗	↘	↓	↗	→	↓	↘	↘
Försäljning	↓	→	↘	↗	↓	↗	↘	↓	↗	↗	↓	↘	↘
Export	↘	↘	→	↗	↘	↗	↗	↓	→	↘	↘	→	→
Import	↓	↘	→	→	↓	→	↗	↓	↗	→	↘	→	↘
Försäljnings-priser	↘	↗	↑	↑	↑	↗	→	↗	↑	↗	↑	↑	↗
Vinstut-veckling	↓	↗	↗	↗	↓	↗	→	↘	↑	↗	↘	↗	→
Investeringar													
I kapacitet	↗	↑	↗	↑	↓	↗	↘	↗	↗	↗	↗	↗	↗
I nya marknader	→	↗	↘	↗	↓	↑	→	↗	→	→	↗	↗	→
I FoU	↗	↑	↗	↗	↓	↗	↘	→	→	→	↗	↗	→
I kompetens	→	↗	→	↗	→	→	→	↘	→	→	↗	↗	→
Sysselsättning													
Arbetare	↘	↗	→	↗	↓	→	↓	→	↑	→	↘	→	→
Tjänstemän	↘	↗	↗	↗	↘	↘	↘	→	↗	↘	↘	↘	→

* Basindustri: kemi, skog/papper och stål/gruv.
Övrig industri: försvar, livsmedel, läkemedel och övriga industribranscher. IT-konsulter ingår i Konsult och bemanning.

Teckenförklaring

Ökning med mer än 5%

Ökning med 2,5 till 5%

Ökning med 0,5 till 2,5%

Oförändrat

Minskning med 0,5 till 2,5%

Minskning med 2,5 till 5%

Minskning med mer än 5%

Unionens Branschbarometer

Det kommande halvåret i förhållande till det senaste halvåret – regionindelad*

Hösten 2023	Norr	Mitt	Mälardalen exkl. Stockholm	Stockholm	Östra Götaland	Västra Götaland exkl. Göteborg	Göteborg	Syd inkl. Malmö/Lund	TOTALT HÖSTEN 2023
Orderingång	↗	↘	↘	↘	→	↘	↘	↘	↘
Försäljning	↗	↘	↘	→	↗	↘	↘	→	↘
Export	↗	↘	↘	↗	↕	→	↘	↗	→
Försäljningspriser	↗	↗	→	↗	↗	↗	↕	↕	↗
Vinstutveckling	↘	↗	↘	→	→	→	↗	→	→
Investeringar									
I kapacitet	↕	↕	↗	→	↕	↕	↗	↗	↗
I nya marknader	↗	→	↗	→	↕	↗	↗	↗	→
I FoU	↕	↗	↗	→	↗	↗	↗	↗	→
I kompetens	↗	↗	→	→	↗	↗	↗	↗	→
Sysselsättning									
Arbetare	↗	↗	↘	→	↗	→	↗	→	→
Tjänstemän	↕	↗	→	→	↗	↗	→	↗	→

* **Norr:** Lappland, Norrbotten, Västerbotten, Ångermanland, Medelpad, Jämtland och Härjedalen.
Mitt: Hälsingland, Gästrikland, Dalarna och Värmland.
Mälardalen: Uppland, Södermanland, Västmanland, Närke och Gotland.
Östra Götaland: Östergötland, Småland och Öland.
Västra Götaland: Västergötland, Dalsland, Bohuslän och norra Halland.
Syd: Blekinge, södra Halland och Skåne.

Teckenförklaring

Ökning med mer än 5%

Ökning med 2,5 till 5%

Ökning med 0,5 till 2,5%

Oförändrat

Minskning med 0,5 till 2,5%

Minskning med 2,5 till 5%

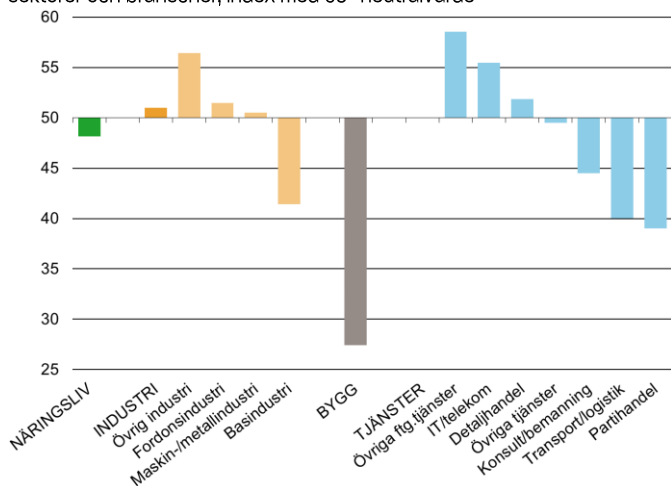

Minskning med mer än 5%

Fritt fall i byggsektorn

När Branschbarometerns övergripande index delas upp på undersökningens olika branscher framgår att utvecklingen det kommande halvåret relativt utfallet för det senaste halvåret inom industrin väntas bli mest positivt inom den övriga industrin, framförallt för försvars-, läkemedels-, livsmedels- och elektronikindustrierna.

Diagram 15 Förväntansläget i Unionens Branschbarometer uppdelat på sektorer och branscher, index med 50=neutralvärde⁵

Källa: Unionens Branschbarometer

Försvarsindustrin bedöms gå överlägset bäst av alla branscher och nästan samtliga indikatorer är på historiska rekordnivåer. Samtliga företag bedöms få mycket starkare lönsamhet än normalt och en stor andel kommer att öka antalet sysselsatta med mer än 10 procent.

I fordonsindustrin har utsikterna för ordergång och försäljning skruvats ned något jämfört med i våras samtidigt som försäljningspriserna och vinstutvecklingen bedöms öka. Investeringar i FoU och kapacitet bedöms öka kraftigt.

I basindustrin backar skog och pappers- samt stål och gruvindustrierna. De kommer från en period med mycket hög efterfrågan och höga försäljningspriser efter pandemin och nu håller dessa på att normaliseras. Stål och gruvindustrin bedöms i genomsnitt få en normal lönsamhet kommande halvår men inom skog och papper bedöms två av tre företag ha en svagare eller mycket svagare lönsamhet än normal.

Byggbranschen väntas hamna i fritt fall. Indexvärdet 27 är det lägsta som uppmätts i Branschbarometerns historia, oavsett bransch. Detta trots att anläggning fortfarande går ganska bra. Ordergång, försäljning, vinst, investeringar samt sysselsättning väntas försämrast kraftigt. Som tidigare nämnt så är lönsamheten för närvarande svagare eller mycket svagare än normalt i 70 procent av företagen.

Tjänstesektorn förväntas i genomsnitt utvecklas på samma sätt som under våren men det är stor skillnad mellan delbranscher.

⁵ Övrig industri utgörs av: försvars-, livsmedels-, läkemedelsindustri samt övrig tillverkande verksamhet. Övriga företagstjänster samlar tjänsteföretag med det gemensamma att de i huvudsak har andra företag/offentlig sektor som sina kunder samt tillhör branscher som inte samlar ett tillräckligt svarsunderlag i undersökningen för att särredovisas. Basindustrin utgörs av följande underbranscher: kemi-, skogs-

Förväntansläget är starkast inom övriga företagstjänster och IT och telekom. Båda har förbättrade marknadsutsikter och medan IT och telekom ökar investeringarna så ökar övriga företagstjänster antalet anställda.

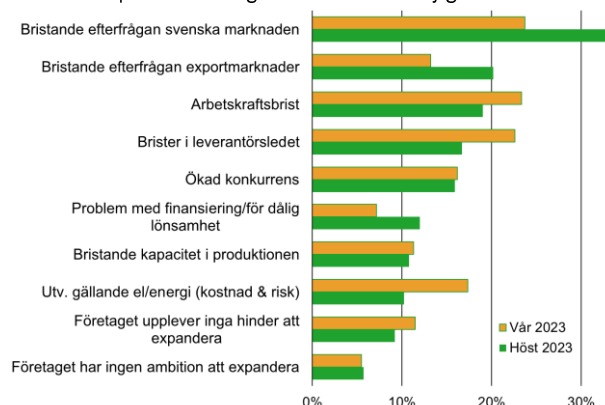
Sysselsättningen för företagskonsulter förväntas bli som föregående halvår men en försämring väntas för teknikonsulter och framför allt IT-konsulter. Mest försämrast sysselsättningsutsikterna i bemanningsbranschen.

Störst försämring väntas inom transport och logistik samt partihandeln. För dessa är det marknadsutsikterna som viker kraftigt med stora fall i ordergång och försäljning.

Bristande efterfrågan största hindret

I undersökningen anger klubbarna vilket eller vilka som är de främsta hindren för företagens svenska verksamhet att expandera i nuläget. Bristande efterfrågan från svenska och utländska marknader har ökat kraftigt liksom problem med finansiering eller för dålig lönsamhet.

Diagram 16 Vilket/vilka är de främsta hindren för den svenska verksamheten att expandera i nuläget? Flera svar är möjliga.

Källa: Unionens Branschbarometer

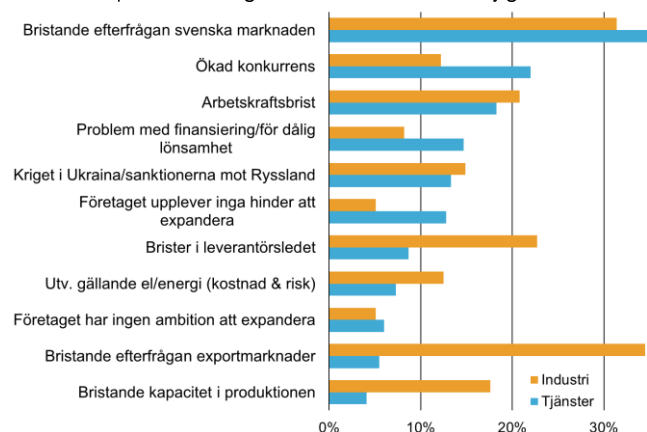
Bristande efterfrågan på den svenska marknaden (34 %) är det största hindret för näringslivet, följt av bristande efterfrågan på exportmarknaderna (20 %).

Trots ett försämrast konjunkturläge är arbetskraftsbrist fortsatt ett utbrett hinder, det tredje största totalt och 19 procent av företagen har problem med detta.

Energi som hinder har minskat med 7 procentenheter men är fortfarande ett problem för 10 procent av företagen. Brister i leverantörsledet är på väg ner till normala nivåer och när dessa sannolikt under nästa år.

och pappers- samt stål- och gruvindustri. Övriga tjänster består i huvudsak av delbranscherna media, turism och hotell och restaurang. IT-konsulter ingår i branschen konsult och bemanning, och inte i IT & telekom.

Diagram 17 Vilket/vilka är de främsta hindren för den svenska verksamheten att expandera i nuläget? Sektorer. Flera svar möjliga

Källa: Unionens Branschbarometer

Industrin och tjänstesektorn har olika hinder framför sig. För båda är bristande efterfrågan på den svenska marknaden det största problemet men inom tjänstesektorn är det ökad konkurrens som är det näst största hindret. Finansieringsproblem eller lönsamhetsproblem är också ett mycket större hinder inom tjänstesektorn än det är för industrin. Kriget i Ukraina är ett gemensamt problem men det har minskat något sedan förra mätningen.

6 procent av tjänsteföretagen har problem med bristande utländsk efterfrågan, samma som i vår. I industrin hade 20 procent problem, nu 35 procent.

49 procent av klubbarna inom industrin och 38 procent av klubbarna inom tjänstesektorn upplever bristande efterfrågan från hemma- och/eller exportmarknaden, föregående år var det 33 respektive 20 procent.

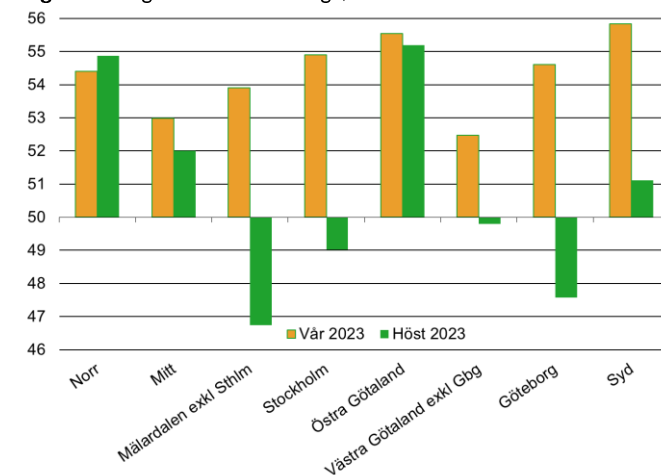
Brister i leverantörsledet är ett fortsatt stort hinder för många industriföretag (23 %) men det har minskat kraftigt med 9 procentenheter sedan förra mätningen.

Minskad efterfrågan på både den inhemska och exportmarknaderna tillsammans med att arbetskraftsbristen minskat indikerar ett sämre konjunkturläge nu jämfört med ett halvår sedan.

Ett delat Sverige

Endast Sveriges norra region har förstärkt sina utsikter jämfört med vårens mätning. Stämmningsläget har försämrats kraftigt i de flesta andra regioner, där Stockholm, Mälardalen, Göteborg och Södra Sverige tappar mest. Fyra av åtta regioner förväntas få en sämre utveckling det närmsta halvåret jämfört med det föregående.

Diagram 18 Regionalt förväntansläge, index med 50=neutralvärde

Källa: Unionens Branschbarometer

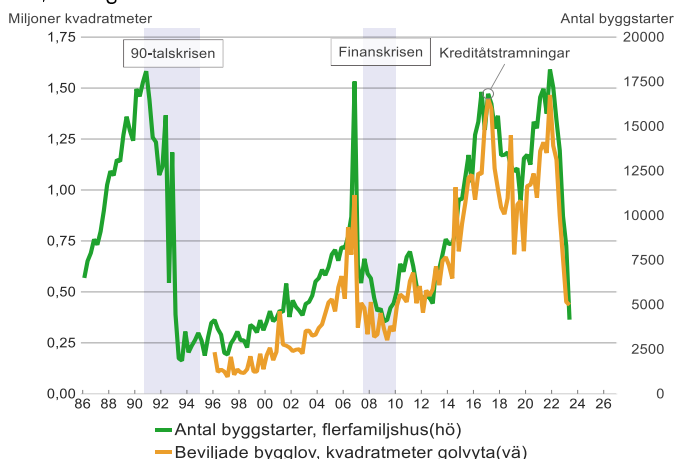
Denna upplaga av Branschbarometern baseras på bedömningar från 629 klubbar på 575⁶ företag med sammanlagt 671 500 anställda i Sverige. Svarsfrekvensen var 34,5 procent. Undersökningen genomfördes under perioden 19/9 – 4/10.

⁶ Skillnaden i antalet klubbar och företag beror på att det i vissa fall inkommit svar från flera klubbar inom samma koncern. Det angivna antalet anställda som svaren representerar är korrigerat för detta.

Fördjupning: Kris för bostadsbyggarna

Byggsektorn i Sverige utgör närmare 11 procent av BNP och efterfrågan från branschen skapar också produktion och sysselsättning i företag i flera andra branscher som har byggbolagen som kunder. De snabbt stigande räntorna har medfört att bostadsbyggandet minskat kraftigt, vilket också dämpat BNP-tillväxten och gjort att läget på arbetsmarknaden försämrats under hösten.

Diagram 19 Beviljade bygglov (miljoner kvm) & antal påbörjade flerfamiljshus, säsongrensat

Not: Kreditåtstramningarna bestod bland annat av amorteringskrav och bolånetak.

Källa: Macrobond och SCB

Bostadsbyggandet har tvärstannat och utvecklingen kan närmast liknas med den under 90-talskrisen. Hittills är fallet tydligast för flerfamiljshus där antalet byggstartar har minskat dramatiskt. Det beror på såväl minskad efterfrågan som ökade byggkostnader, sjunkande priser för nyproducerade bostäder samt att fler och fler byggföretag anger att de har svårare att få finansiering.

Diagram 20 Finansieringssvårigheter i byggsektorn, procent

Källa: Macrobond och Konjunkturinstitutet

Utvecklingen av finansieringsproblem för byggföretag liknar idag hur det såg ut under finanskrisen 2007 och utvecklingen för byggstartar är snart nere på 90-talets extremlåga nivåer.

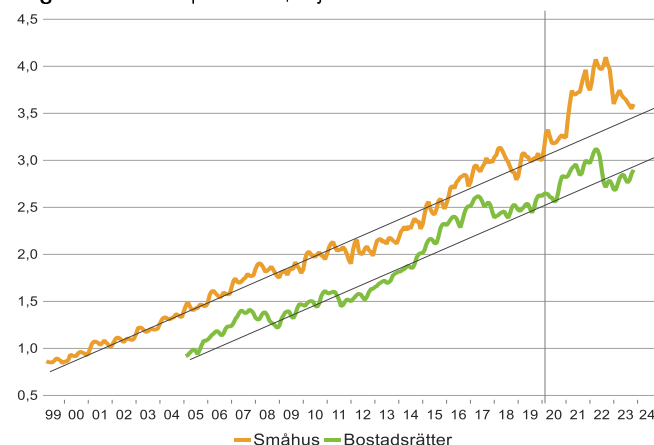
Bostadspriser

Pandemin ledde till att efterfrågan på småhus ökade snabbt vilket också förde med sig en motsvarande ökning av priserna. De började sedan plana ut på en hög nivå under andra delen av

2021. Under sommaren 2022 inleddes först ett prisfall för bostadsrätter som under hösten följdes av ett fall även för småhus.

Detta skedde på grund av stigande räntor och högre boendekostnader, men det har även berott på en korrigering av den småhusbubbla som skapades under pandemin då många på samma gång ville bo mer enskilt och utanför stadskärnorna. Prisfallet har än så länge inneburit ett närmande till en mer långsiktig trend.

Diagram 21 Bostadspriser riket, miljoner kr

Not: Linjer visar pandemin utbrott samt långsiktiga trender.

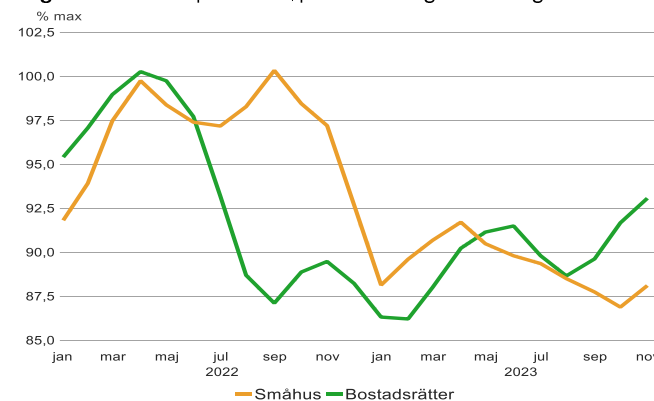
Källa: Macrobond, SCB och Svensk Mäklarstatistik

I vårens konjunkturrapport bedömde vi att bostadspriserna skulle minska med ytterligare cirka fem procent jämfört med året innan. Det har också skett gällande småhus, medan priserna på bostadsrätter har stigit något det senaste halvåret. Sett från när priserna var som högst har småhuspriserna minskat med runt 13 procent medan tappet för bostadsrätter är runt 7 procent.

Det genomsnittliga priset på sålda bostäder kan dock påverkas av att försäljningsmönstret har ändrats. Det har varit betydligt färre avslut på bostadsmarknaden. Om det framför allt är dyrare bostäder, vars potentiella köpare kan antas vara mindre konjunkturkänsliga, som sålts kan det hålla upp det genomsnittliga försäljningspriset även om det inte skett någon ökning av jämförbara objekt.

Vår bedömning nu är ett ytterligare fall på minst 5 procent för småhus och en utveckling mer i sidled eller svag ökning för bostadsrätter.

Diagram 22 Bostadspriser riket, procent av högsta notering

Källa: Macrobond, SCB och Svensk Mäklarstatistik

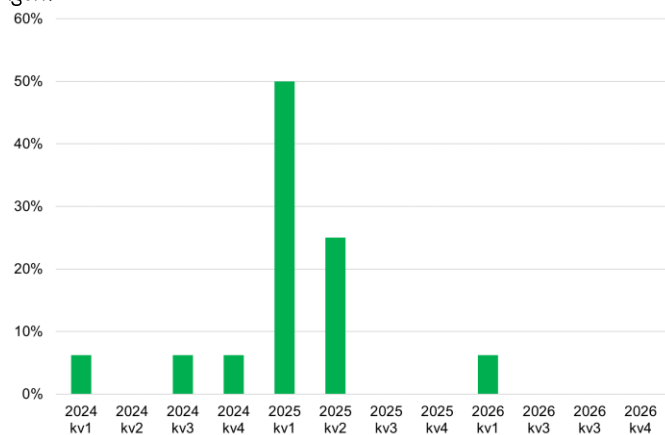
Unionens klubbar om byggkrisen

I Branschbarometern ställdes denna gång ett antal extrafrågor till de av Unionens klubbar som angett att deras företag i huvudsak är verksamt i byggbranschen. De 32 klubbar som har lämnat svar på extrafrågorna finns i företag som sammanlagt har närmare 21 000 anställda i Sverige.

Dröjer länge innan antalet byggstarter vänder uppåt

Samtliga klubbar ser framför sig att antalet byggstarter kommer att fortsätta att minska under en tid. De flesta tror att det dröjer länge, cirka ett och ett halvt år, innan vändningen kommer under första halvåret 2025.

Diagram 23 När tror ni att antalet byggstarter för bostäder och övriga fastigheter (exklusive anläggningar och infrastruktur) kommer vända uppåt igen?

Källa: Unionens Branschbarometer

Regeringen har hittills varit väldigt passiv gällande åtgärder som skulle kunna minska fallet i bostadsbyggandet. Omdömet från Unionens klubbar gällande regeringens stöd är talande. Sju av tio klubbar är missnöjda med regeringens stöd. Endast en av tio är nöjda.

Åtgärder som efterfrågas

Bland de åtgärder som klubbarna efterfrågar från statens sida kan nämnas:

- Att det investeringsstöd för hyres- och studentbostäder som togs bort 2021 återinförs.
- Fördelaktiga lån eller andra subventioner för de som bygger flerfamiljshus.
- Både krav på och incitament till kommunerna att bygga mer.
- Stöd till kommunerna så de inte behöver dra ner sina investeringsbudgetar.
- Lättade regler för bostadsbyggande.
- Fortsatt uppskov av skattebetalningar som infördes under pandemin, för att inte annars livsdugliga företag ska tvingas till konkurs med följdverkningar även hos deras underleverantörer.

Utöver dessa konkreta åtgärder riktade till bostadsbyggandet återkommer det även ofta i svaren hur avgörande det vore med ett förändrat ränteläge.

Företagen kan inte göra mycket för att påverka styrräntan annat än att påtala hur allvarliga konsekvenserna av räntehöjningarna blivit, och riskerar att ytterligare bli. Företagen styr däremot hur man hanterar situationen. Hittills har nedgången främst rört bostadsbyggandet medan effekten på anläggningssidan har varit mer begränsad. Större företag med verksamhet i båda delarna kan omfördela resurser till de områden där efterfrågan fortfarande är intakt. För mindre aktörer mer nischade på bostäder är det tuffare. Men även där gäller det att göra det bästa av situationen och för företag som vill vara väl rustade när byggkonjunkturen vänder är det ett utmärkt tillfälle att satsa på vidareutbildning av personalen.

Förändring krävs för att inte byggkrisen ska fördjupas

Det är inte en i grunden minskad efterfrågan som orsakat det senaste årets snabba fall i bostadsbyggandet, det finns fortsatt ett stort behov av bostäder. Behovet framöver är också fortsatt stort i mer eller mindre hela landet, inte minst aktualiserat av de industrisatsningar som sker på flera ställen där hela samhällen behöver växa. Det kan inte ske utan att det byggs tillräckligt med bostäder som matcher behoven hos en ökande befolkning.

Det är därför av största vikt att den snabba nedgång som skett under det senaste dryga året blir så kortvarig som möjligt. Den mest avgörande faktorn för det är räntan. En utveckling i enlighet med Riksbankens räntebana, där styrräntan ska ligga kvar i närheten av nuvarande höga nivå fram till hösten 2025, vore förödande för bostadsbyggandet och skulle högst sannolikt leda till företagsutslagningar.

I avsaknad av lättnad från penningpolitiken skulle branschen också kunna få hjälp av finanspolitiken. Dessvärre har sådana åtgärder hittills lyst med sin frånvaro. Utöver en utökning av ROT-avdraget i regeringens senaste budget ekade det tomt.

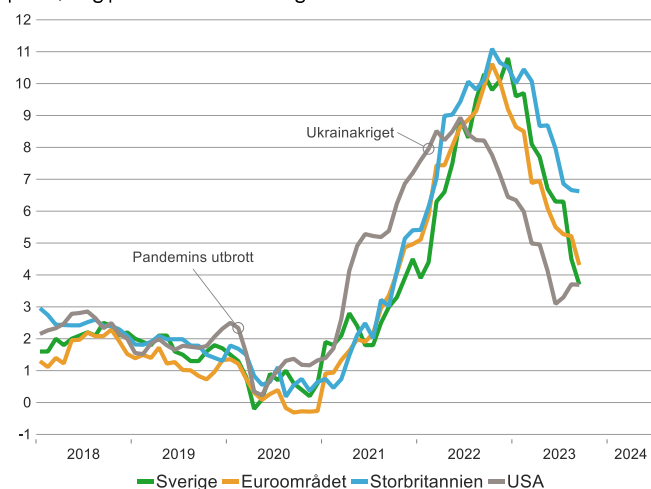
Svaren från Unionens klubbar visar att det finns saker att göra. Önskemålen går också i linje med vad andra aktörer efterfrågar med till exempel återinfört investeringsstöd för hyresrätter, underlätta finansieringen för dem som bygger flerfamiljshus och stöttning av kommunerna. Det skulle bidra till att lindra de negativa effekterna av den höga räntan och därmed minska skadeverkningen på hela ekonomin i stort.

Inflationen närmar sig målet

Inflationen nådde sin topp i juni 2022 i USA, 4 månader senare i Europa och 2 månader efter det i Sverige. Tidsskillnaden beror delvis på att den amerikanska centralbanken påbörjade sin räntehöjningscykel tidigare än europeiska centralbanken (ECB) och Riksbanken, delvis på starkare dollar samt europeisk utsatthet för energichocken och den svenska hanteringen av denna.

Som vi förutsåg i föregående konjunkturprognoser vände svensk inflation tydligt ned under första kvartalet i år och har sedan dess minskat i snabb takt. Inflationen i Sverige var i oktober 6,5 procent (KPI). Sveriges inflation är nu nära euroområdet mätt i harmoniserade konsumentpriser (HIKP).

Diagram 24 Inflation jämfört med omvärlden, harmoniserade konsumentpriser, årlig procentuell förändring

Källa: Macrobond och SCB

Under uppgången verkade de flesta faktorer som påverkar inflationen i samma riktning och under det senaste halvåret verkade de också i samma, men motsatta, riktning. Framåt är bilden mer tvådelad.

Bland de faktorer som ger ett nedåttryck på inflationen återfinns: minskad komponentbrist, lägre råvarupriser, lägre internationella fraktpriser, lägre svenska elpriser, lägre konsumentefterfrågan, lägre omvärldsinflation, välfyllda vatten- och gaslager, förändringar av reduktionsplikten, de löneavtal som slutits, företagens prisplaner och en åtstramande penningpolitik.

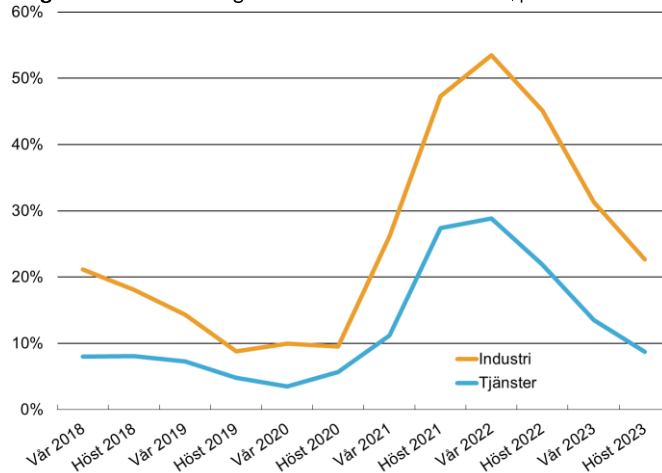
Omvänt riskerar inflationen drivas uppåt av: oljepriset, europeiska energipriser, regelförändringar på den europeiska elmarknaden, ökad geopolitisk instabilitet, relativt låga amerikanska oljereserver, fortsatt bristande svensk hantering av vinterelpriser, dåliga spannmålsskördar, höga tjänstepriser samt hyreshöjningar.

Växelkursen kan gå åt bägge håll men på kort sikt bidrar den med ett fortsatt uppåttryck på inflationen och en snabbare förstärkning än det senaste årets försvagning är osannolik.

Lägre frakt- och råvarupriser samt minskad komponentbrist

Komponentbrist och andra leveransproblem orsakade av coronapandemin har lättat väsentligt. Även om brister i leverantörsledet är det tredje största hindret för expansion i höstens branschbarometer är de nu nästan nere på normala nivåer.

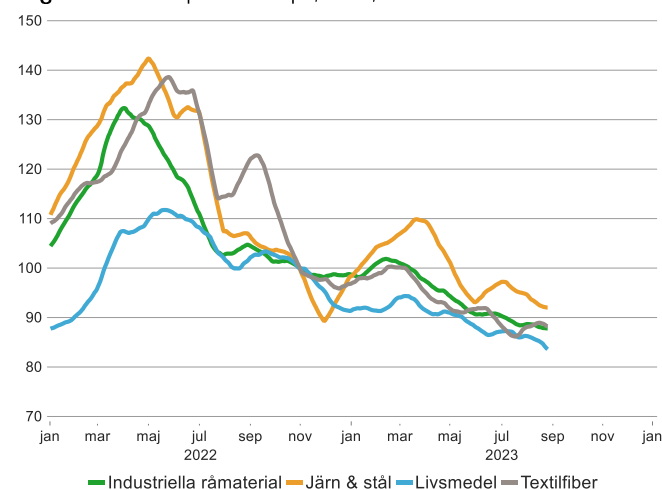
Diagram 25 Andel företag med brister i leverantörsledet, procent

Källa: Unionens Branschbarometer

För svensk del har viktiga europeiska råvarupriser fortsatt att minska i ett år vilket med fördröjning ger ett fortsatt tryck nedåt på inflationen. En avmattad ekonomisk aktivitet i Europa och världen i stort kan bidra till fortsatta prisnedgångar men priserna för framförallt några livsmedel driver sannolikt på inflationen i motsatt riktning.

Diagram 26 Råvarupriser i Europa, index, november 2022 = 100

Källa: HWWI och Macrobond

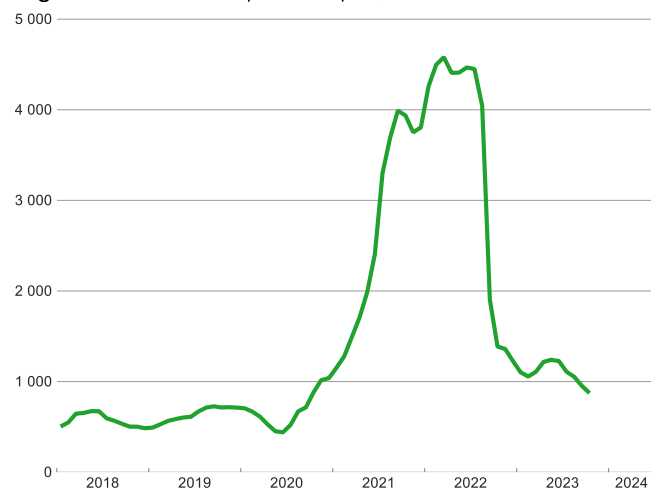
Världspriser för kakao och socker har ökat med närmare 70 procent på ett år och spannmålsskördar har påverkats negativt av både torka och regn. Den internationella spannmålsskörden förväntas ändå bli något större detta år än föregående men Sverige har haft den sämsta skörden på 30 år på grund av den stora mängden sensommarregn. Vanligtvis exporterar Sverige bland annat vete men tills nästa skörd kan import komma att behövas.

Ryssland kvarstår som största exportör av många spannmål. Ukraina var tidigare största eller bland de största av flera av

dem - att Ryssland lämnade spannmålsavtalet i somras minskar deras export ytterligare.

Priserna för sjöfrakt har minskat med 37 procent jämfört med ett år tidigare och har i år haft en stabil utveckling. En vikande internationell konjunktur leder sannolikt till något lägre priser framöver men ett högre oljepris kan motverka detta.

Diagram 27 Containerfraktpriser (Harperx), USD

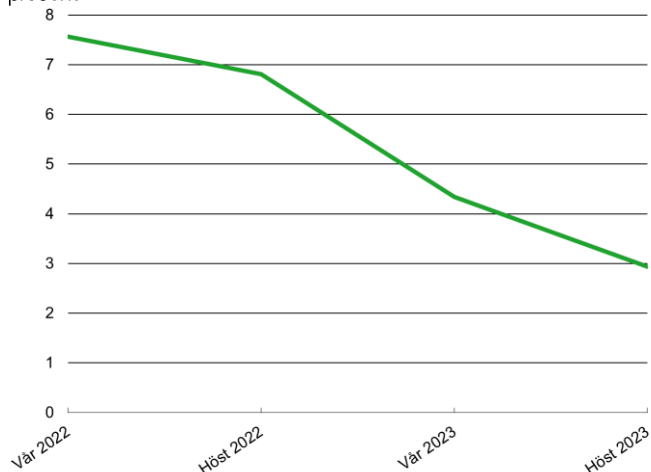

Källa: Macrobond och Harper Petersen

På väg mot normala prisökningar

Unionens klubbar förväntar sig mindre ökning av inköpspriserna framöver. I näringslivet i stort förväntas en ökning med 2,9 procent. Denna lugnare takt ger med fördröjning effekt på försäljningsprisökningarna. Inköpsprisökningen inom industrin halveras det kommande halvåret jämfört med det senaste halvårets utfall och förväntas bli 2,4 procent. Inom tjänstesektorn förväntas prisökningstakten minska till 3,1 procent. Inom bygg minskar prisökningstakten till 3,5 procent.

Diagram 28 Förväntade inköpspriser i näringslivet kommande 6 månader, procent

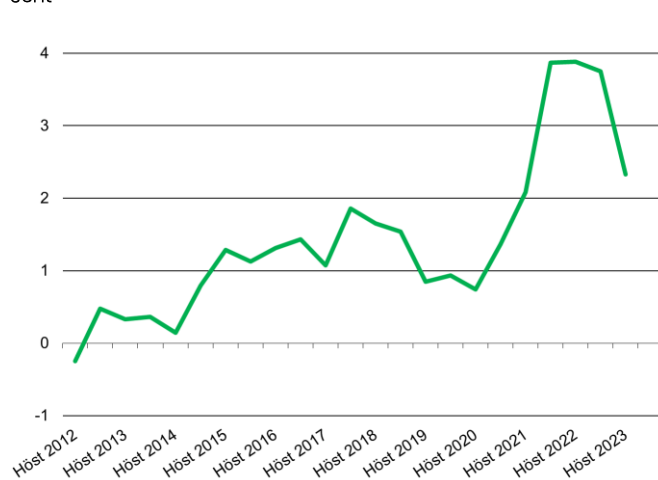
Källa: Unionens Branschbarometer

De snabbaste avmattningarna av inköpsprisökningar sker inom delbranscherna fordonsindustrin, maskin och metall, övriga tjänster, detaljhandeln, basindustrin samt övrig industri. Den minsta förändringen sker inom partihandeln och övriga företagstjänster som också ser framför sig relativt höga inköpspriser på 5,2 respektive 4,4 procent det närmsta halvåret.

Klubbarna i livsmedelsindustrin ser att inköpsprisökningarna mer än halveras det kommande halvåret, till 4,5 procent. Inom dagligvaruhandeln förväntas de kapas till en tredjedel av vad de varit och tros öka med 1,7 procent under det kommande halvåret.

Enligt branschbarometern väntas företagen under det kommande halvåret höja sina försäljningspriser med 2,3 procent, en rejäl minskning sedan i våras. Nivån är något över de försäljningspriser som är förenliga med en inflation kring 2 procent men trenden är tydligt nedåtgående och tillsammans med de dämpade inköpsprisförväntningarna leder det till att sannolikheten är mycket stor att inflationen blir 2 procent, eller lägre, under en eller flera månader 2024.

Diagram 29 Förändring av försäljningspriser kommande 6 månader, procent

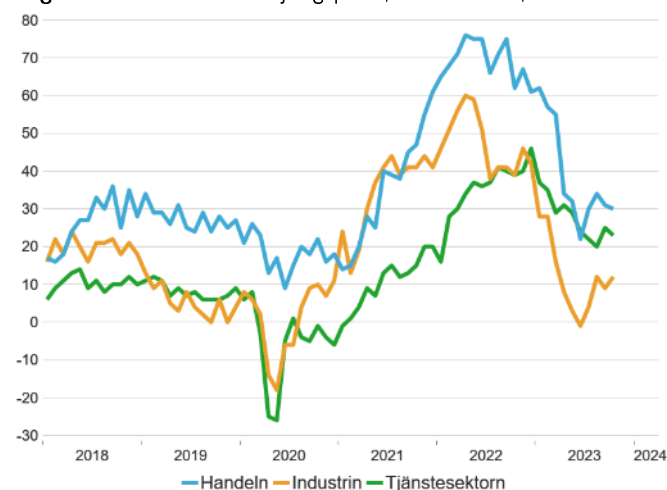

Källa: Unionens Branschbarometer

Byggsektorn skiljer ut sig - försäljningsprisökningen förväntas visserligen minska med en tredjedel men ökar med relativt höga 4,5 procent under nästa halvår.

Många företag bedömer också i Konjunkturinstitutets senaste mätning att ökningstakten för försäljningspriserna kommer att minska de närmsta tre månaderna. Andelen som tror att den kommer att öka har fortsatt att minska det senaste halvåret men har på senare tid börjat plana ut.

Diagram 30 Förväntade försäljningspriser, KI-barometern, netttotal

Källa: Konjunkturinstitutet och Macrobond

Att tjänstesektorns prisplaner är högre än industrins i KI-barometern återspeglas även i Branschbarometern men handelsprisplaner är inte lika höga. Julförsäljningen förklarar troligtvis en del av skillnaden då vår undersökning sträcker sig längre fram än så till skillnad från KI-barometern.

Unionens klubbar inom sällanköpshandeln tror att försäljningspriserna kommer att öka med 0,6 procent det närmsta halvåret, en minskning med 2,9 procentenheter på ett år, vilket är en mycket tydlig signal på en vikande efterfrågan.

Förväntan på försäljningspriserna inom dagligvaruhandeln kommande halvår minskar ännu mer jämfört med förra mätningen, från 5,0 till 0,2 procent och de är nu på en nivå som bidrar negativt till inflationen.

Förväntan på försäljningspriserna inom livsmedelsindustrin kommande halvår minskar från 3,9 till 2,1 procent, närmast en halvering på kort tid.

Förväntan på försäljningspriserna för konsumentprodukter kommande halvår minskar från 4,0 till 1,6 procent jämfört med förra mätningen.

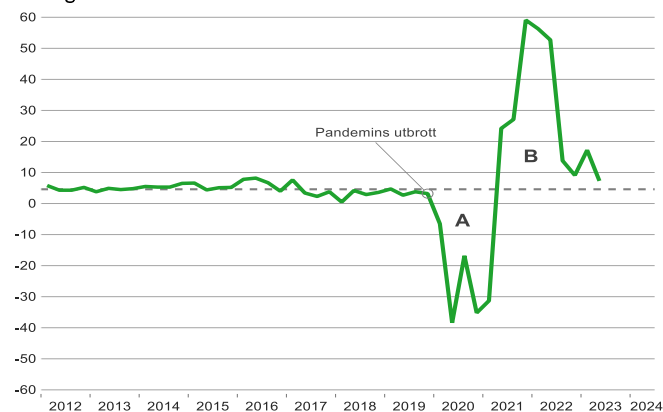
Vår samlade bild är att inköpspriserna samt förväntningarna på kommande inköpspriser och försäljningspriser ger ett fortsatt starkt tryck nedåt på inflationen, framförallt varuinflationen.

Kortsiktig penningpolitik ger bristande efterfrågan

Människor vill hålla sin konsumtion stabil över tid. Man vill köpa idag ungefär det man köpte igår, kortvariga förbättringar eller försämringar i den egna ekonomin kontrasteras med ökade besparingar respektive minskade besparingar/ökad belåning. Större negativa händelser försäkras man sig för, med exempelvis arbetslöshets- och inkomstförsäkringar.

Ett exempel är restaurangbesök. Restaurangförsäljningen har i många år ökat mycket stabilt med i genomsnitt 4,6 procent per år. Under pandemin när restriktionerna gällde var den långt under det normala, se område A i diagram 31. När restriktionerna släppte ökade försäljningen långt över det normala. En trolig förklaring till det är att många tog igen uteblivna restaurangbesök, vilket de kunde göra då de sparat pengar under pandemin.

Diagram 31 Restaurangförsäljning i löpande priser, årlig procentuell förändring

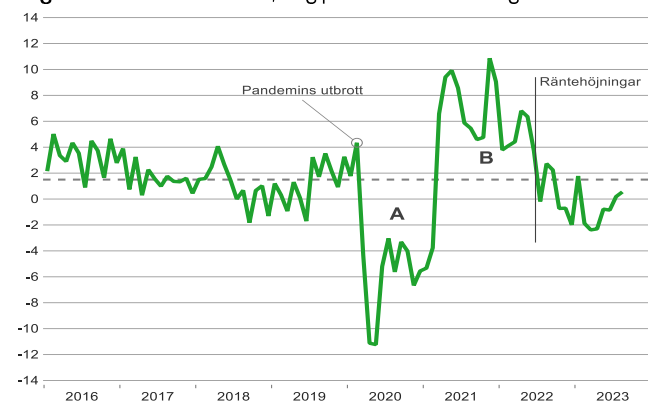

Källa: Unionen, Macrobond och SCB

Än tydligare blir det om vi tittar på real konsumtion, alltså inte hur mycket vi betalar för det vi konsumerar utan hur många varor och tjänster vi köper.

Åren innan pandemin ökade den reala konsumtionen med i genomsnitt ungefär 1,5 procent per år. Under pandemin minskade konsumtionen kraftigt under den nivån. En del av minskningen berodde på minskade inkomster men mycket berodde på att hushåll inte kunde, eller inte ville, konsumera det man brukade göra i den unika situation som rådde. Hushållen sparade mer än vanligt istället.

Diagram 32 Real konsumtion, årlig procentuell förändring

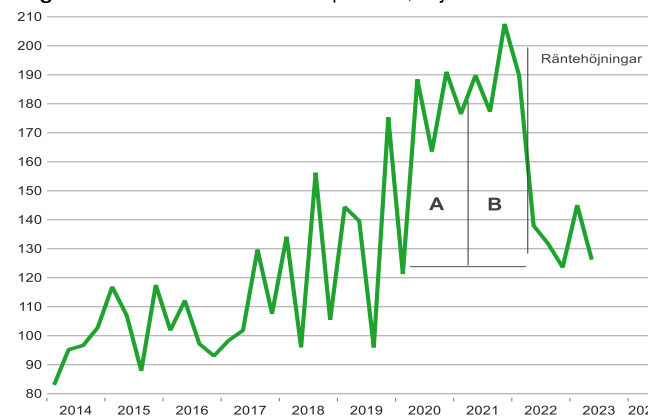
Källa: Unionen, Macrobond och SCB

När restriktionerna släppte ökade den reala konsumtionstillväxten långt över normala nivåer. Detta leder till frågan om återgången till normalnivån 1,5 procent verkligen krävde räntehöjningar under våren 2022 eller om konsumtionen hade minskat dit av sig själv då hushållens pandemibesparingar höll på att ta slut.

I vilket fall har den reala konsumtionstillväxten efter att räntehöjningarna inleddes inte bara varit under det normala utan också varit negativ under flera månader. Från och med april i år finns en stigande trend vilket sannolikt till stor del förklaras av de nya löneavtalen som började gälla då.

Sannolikt hade återgången till en normal efterfrågetillväxt skett av sig själv lite långsammare eller ungefär lika snabbt. En nedgång mot normala nivåer påbörjades innan räntehöjningarna, det gäller både real konsumtion och besparingar.

Diagram 33 Hushållens finansiella sparande, miljarder kr

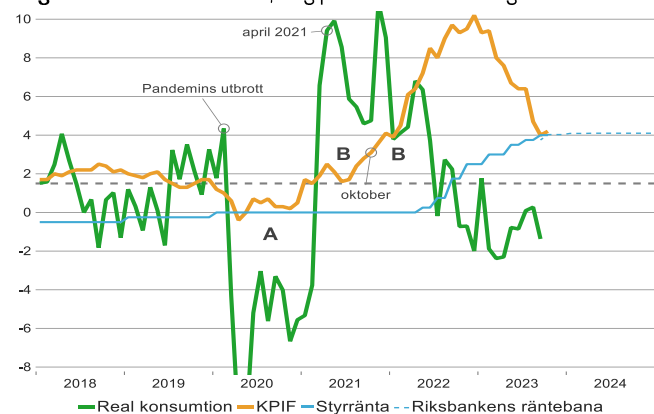
Not: Det finansiella sparande består bland annat av sparande på bankkonton men också i form av aktier och andra värdepapper.

Källa: Unionen, Macrobond och SCB

En återgång till normala konsumtionsmönster innebär normal efterfrågan vilket leder till normala prisökningar förenliga med inflationsmålet för de varor och tjänster som svensk konsumtion (och svensk penningpolitik) kan påverka. Innebär det att Riksbanken lika gärna kunde ha låtit bli att höja räntan? Nej, det är möjligt att återgången till normal konsumtion kunde ha tagit längre tid utan de första räntehöjningarna. Det här är något som behöver analyseras av Riksbanken och andra innan nästa liknande kris.

Dessutom hade inflationen då redan varit hög under lång tid och det fanns en reell risk att långsiktiga inflationsförväntningar kunde ha stigit. Förtroendemässigt hade det varit svårt för banken att inte höja styrräntan över noll när inflationen är långt över målet och på väg fortsatt uppåt i snabb takt.

Diagram 34 Real konsumtion, årlig procentuell förändring

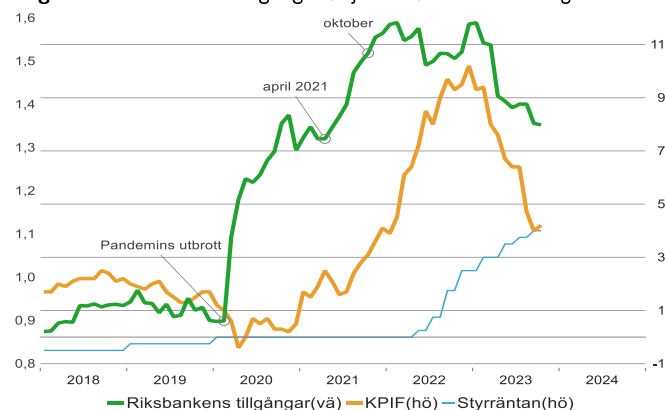

Källa: Macrobond och SCB

Med facit i hand hade det sannolikt varit bättre om Riksbanken hade inlett en åtstramande penningpolitik redan i april 2021 då den reala konsumtionstillväxten hade ökat extremt snabbt i tre månader och inflationen i USA var 4,1 procent. Eller åtminstone i oktober 2021 då KPIF passerade över 3 procent efter att ha stigit snabbt i nästan ett år. Då hade det varit vältajmat att höja ränta och/eller minska bankens värdepappersinnehav.

I stället gjorde Riksbanken tvärtom. Från maj 2021 och i nästan ett år framåt köpte banken värdepapper för cirka 320 miljarder. Riksbankens tillgångar ökade med 20 procent, en nätt summa på 270 miljarder kr motsvarande 4,5 procent av svensk BNP eller 12 procent av hushållens årliga konsumtion.

Diagram 35 Riksbankens tillgångar (biljoner kr) samt KPIF & styrräntan

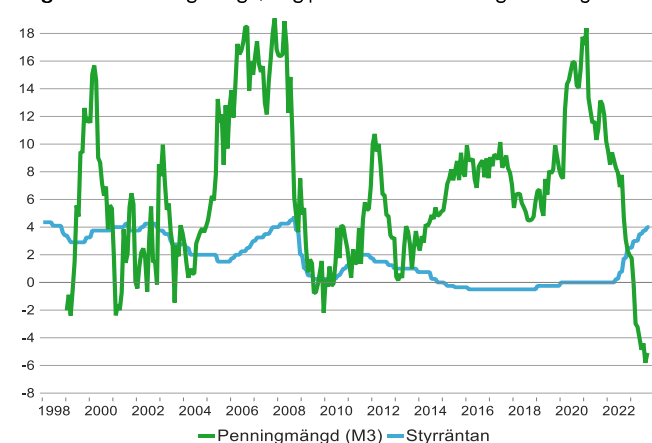
Not: En biljon är en miljon miljoner.

Källa: Macrobond och SCB

Förutom att ha försvårat för svenska hushåll genom att elda på inflationen, hushållens skuldsättning och bostadspriserna så har Riksbanken försatt sig själva i en svår situation. De köpte åren 2015 till 2021 obligationer (bland annat fastighetsobligationer) för 900 miljarder kronor, dessa förlorar i värde vid räntehöjningar. Det har hittills lett till en förlust på 81 miljarder år 2022, cirka 1,4 procent av BNP.

Riksbanken har varnat för att de behöver upp till 80 miljarder kronor i nytt kapital av staten, det vill säga av skattebetalarna, och banken försöker nu fortsatt minska sitt innehav vilket innebär att de trycker med båda fötterna på bromsen.

Diagram 36 Penningmängd, årlig procentuell förändring samt styrräntan

Källa: Macrobond och SCB

Räntehöjningar samtidigt med en snabb obligationsförsäljning innebär en kraftigt åtstramande penningpolitik i ett läge då inflationen faller snabbt och snart passerar 3 procent. Penningmängden i samhället minskar nu i den högsta takten sedan tillkomsten av det nuvarande systemet för löne- och prisbildning med institutioner som en självständig riksbank, inflationsmål och industriavtalet.

Den svaga växelkursen, vilken bidrar med importerad inflation, försvårar också läget och gör att Riksbanken drar sig för att sänka räntan tidigare eller mer än ECB.

Diagram 37 KIX-index, 1992M11 = 100

Not: De vertikala linjerna visar pandemi- och krigsutbrotten. Det horisontella nuvarande växelkurs.

Källa: Riksbanken och Macrobond

Riksbanken borde låta räntan vara oförändrad vid nästa möte. Därefter bör de påbörja en räntesänkingscykel i början av

nästa år. Annars riskerar de att botten faller ur inhemsk efterfrågan då hushållen pressas för långt och företagskonkurserna tar fart. För att undvika en lågkonjunktur längre fram behöver de agera i närtid.

Gör de inte det är också risken stor att inflationen faller ned långt under målet, samtidigt som arbetslösheten stiger.

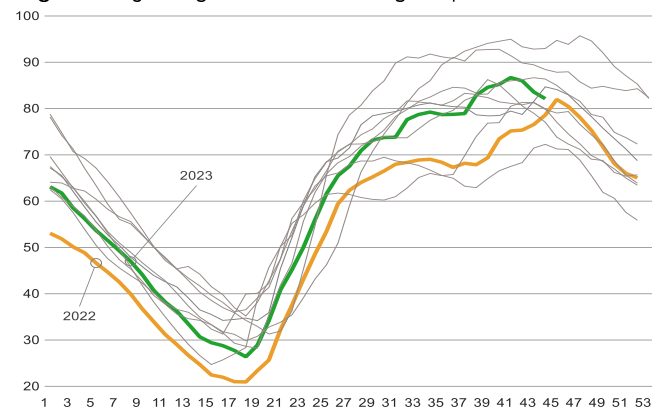
Energipriser i skilda riktningar

Förra vintern stod hälften av Frankrikes kärnkraftsreaktorer stilla på grund av vattenbrist samt reparationer. Ägaren Électricité de France nationaliserades kring årsskiftet och fler reaktorer planeras vara i drift kommande vinter. I våras stängde Tyskland sina sista tre kärnkraftverk men finska Olkiluoto 3 togs i bruk. Av tidigare vintrar att döma är det rimligt att anta att en eller flera svenska kärnkraftsreaktorer tidvis kommer att stå stilla i vinter, när de behövs som mest. Sammantaget är det ändå sannolikt att mer europeisk kärnkraft produceras denna vinter än förra.

Naturgaspriset i Europa, vilket har stor påverkan på svenska elpriser, har hittills i år kostat i genomsnitt 62 euro per MWh jämfört med 117 vid samma tid föregående år. Sannolikt blir vinterns priser lägre än förra årets om vädret blir liknande. Naturgaslagren i Europa är redan nu helt fyllda inför vintern.

Välfyllda är också vattenmagasinen i Sverige och Norge. Magasinen i elområde 1 och 2 är lika fyllda som förra året medan elområde 3 och 4 har mycket mer vatten än förra året, de ligger kring 70 procent.

Diagram 38 Fyllnadsgrad norska vattenmagasin, procent

Källa: NVE och Macrobond

Att Vänern som är Sveriges största vattenmagasin är så pass välfyllt kommer att hjälpa till att trycka ner priserna i elområde 3. Likaså att Olkiluoto 3 är i full drift då kabeln från Finland till Sverige angör i elområde 3. Redan under sommaren har Mellansveriges elpriser – som vanligtvis liknar de skånska – sjunkit till norrländska nivåer på grund av detta.

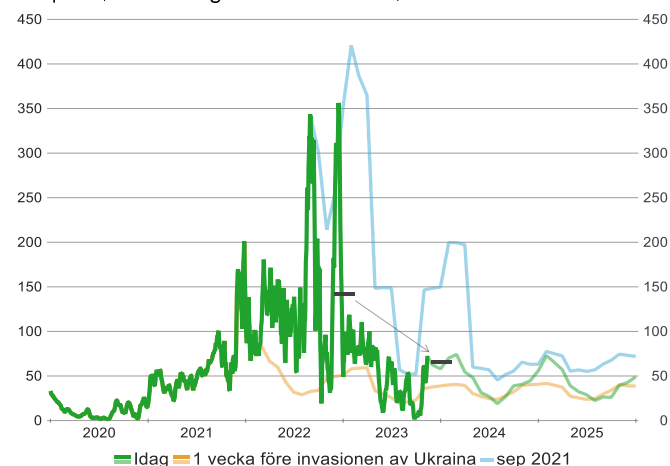
Elområde 4 lär drabbas negativt av kärnkraftsnedstängningen i Tyskland och av att kabeln Viking Link som går mellan Danmark och Storbritannien sätts i drift första januari 2024. Elprisdifferensen mellan elprisområde 4 och övriga Sverige kommer mycket sannolikt att bli större framöver.

Alla elområden kommer påverkas negativt om den EU-förordning som avser att jämna ut priserna i Europa implementeras,

simuleringar gjorda av Svenska kraftnät visar att elpriset påverkas mest i område 3 som kan få prisökningar på 20 procent.

Europa kommer, som vi bedömde i våras, att befinna sig i en betydligt bättre situation denna vinter jämfört med den förra. Detta syns också i marknadens förväntningar på vinterns elpriser.

Diagram 39 Ukrainakrigets påverkan på nordiska elpriset. Utfall samt terminspriser, en veckas glidande medelvärde, EUR/MWh

Not: Svarta horisontella streck visar vintrarnas medelvärden. Mörkgrön serie visar utfall, ljusgrön, ljusorange och ljusblå visar terminspriser.

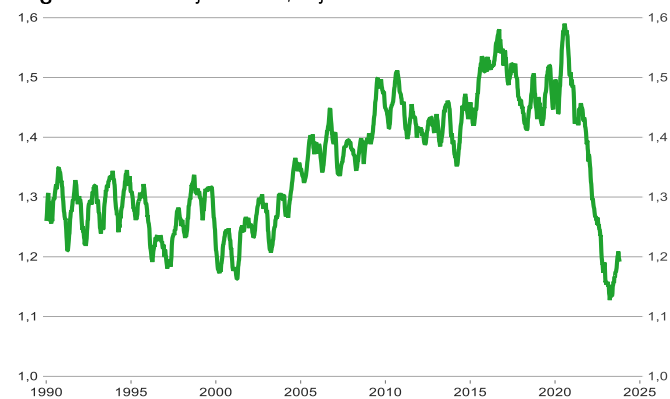
Källa: Macrobond, ICE och egna beräkningar

Regeringen har också, till slut, signalerat en beredskap att tillfälligt sänka elskatten vid behov. Vår bedömning i våras var att vinterns elpriser i Norden skulle bli runt 25 procent lägre än förra, bedömningen nu är att de blir *minst* 25 procent lägre, mest troligt mellan 40 och 60 procent lägre.

Sett till helåret 2024 är bedömningen att priset blir 3 till 20 procent lägre, mycket beror på om och när EU-förordningen blir verklighet.

I motsatt riktning går tyvärr oljepriset. Som vi såg framför oss i vårens konjunkturrapport så har en påfyllnad av USA:s oljereserver gett ett tryck uppåt på oljepriset. Opec+ beslutade också i april att minska produktionen med 1,2 miljoner tunnor per dag vilket motsvarar 3,7 procent av den globala efterfrågan i syfte att stabilisera priset.

Diagram 40 USA:s oljereserver, miljarder tunnor

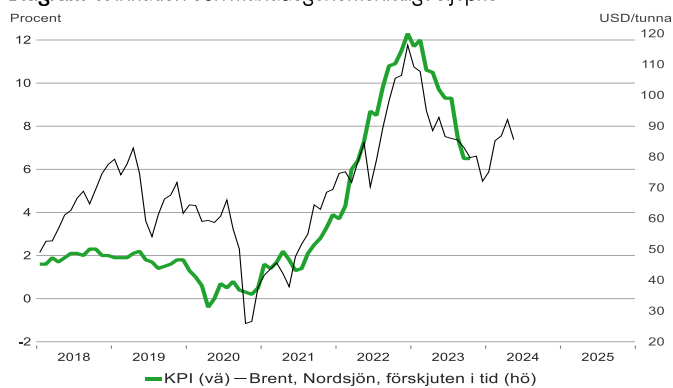

Källa: EIA och Macrobond

Minskningen kritiserades då av USA som för stor. Opec+ har därefter vid flera tillfällen sänkt produktionsmålen. Ryssland

och Saudiarabien har utöver det gjort ytterligare minskningar. Detta har lett till att oljepriset ökade snabbt - från 72 dollar per tunna till 96 dollar per tunna, en ökning med 33 procent. Därefter har priset minskat till nära 80 dollar. Oljepriset har direkta och indirekta effekter på svenska priser. Vissa får genomslag snabbt som i dieselpriiset⁷ på macken, andra tar längre tid. Nästa år kommer också inflationssiffrorna påverkas mycket under motsvarande period på grund av fördröjningseffekter av den snabba uppgången.

Diagram 41 Inflation och månadsgenomsnittligt oljepris

Källa: IVE och Macrobond

Världsmarknadspriset på olja har en stor påverkan på inflationen och sammantaget kommer oljeprisökningen ge ett stort upptryck på svensk inflation med eftersläpning. Förväntningarna på kommande oljepris är också högre än i våras. Detta föranleder en upprevidering av vårens inflationsprognos

Ett avslut på Ukrainakriget kan ge lägre priser än grundscenariot och ökade konflikter i världen kan ge högre. Israel och Palestina konflikten har i ännu inte lett till långvariga oljeprisökningar.

Prognos

Mycket starka krafter verkar nu samtidigt i båda riktningar. Effekterna av vissa av skeendena är svårbedömda då de sällan inträffat tidigare, eller inte alls, sedan inflationsmålet och industriavtalets tillkomst. Detta tillsammans med geopolitiska spänningar gör att osäkerheten i prognosen är långt större än normalt och att den bör tolkas med försiktighet.

Mycket talar fortfarande för en snabb nedgång av inflationen. Viktiga inköps- och försäljningspriser fortsätter att falla eller stabiliseras. Likaså minskar leverantörsproblemen. Efterfrågan minskar då räntan biter hårdare på hushållen när deras besparingar når låga nivåer och bundna måste förnyas. Elpriserna blir sannolikt lägre och Riksbankens kraftigt åtstramande penningpolitik slår igenom med eftersläpning.

Löneavtalen bidrar fortsatt till en lönebildning kompatibel med inflationsmålet och till stabila inflationsförväntningar.

Ett fritt fall i byggsektorn och en dämpning av den allmänna konjunkturen minskar också den totala efterfrågan. En finanskris på grund av fastighetssektorn skulle ge lägre ränta än i våra prognoser men en sådan är inte en del av vårt huvudscenario.

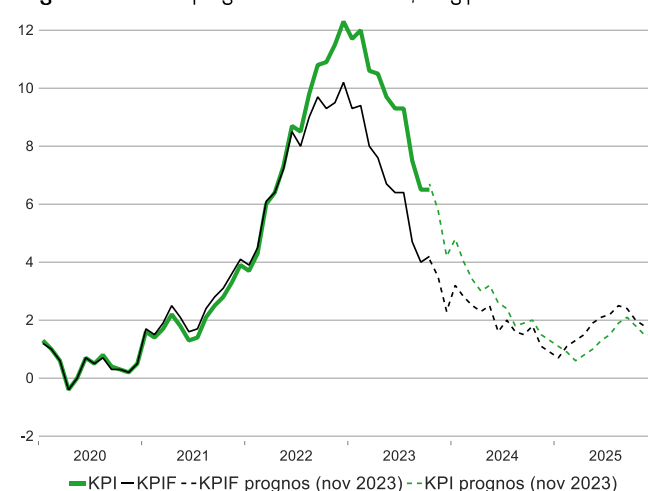
Höga hyreshöjningar, nya EU-regler på elmarknaden, dåliga skördar, våra klubbars bedömning av kommande inköpspriser, företagets försäljningsprisförväntningar, ökad geopolitisk oro och framförallt det senaste halvårets oljeprisuppgång ger ett uppåtryck på inflationen.

Vi bedömer att Riksbanken höjer styrräntan i november med 0,25 procentenheter. Vi anser att Riksbanken bör påbörja en räntesänkingscykel under första kvartalet 2024 men bedömer att en räntesänkning kommer först sensommar eller tidig höst.

Styrräntan är vid utgången av 2024 runt 3,50 procent men osäkerheten är mycket stor för ränteprognosen och utfallet kan avvika med plus/minus en procentenhet.

Runt årsskiftet 2023/2024 är KPIF för första gången sedan 2021 nära inflationsmålet. Riksbankens agerande då de sannolikt påbörjar ränteminskningar senare än optimalt bidrar till att inflationen hamnar under målintervallet (1 till 3 procent) under delar av 2024.

Diagram 42 Utfall & prognos för KPI och KPIF, årlig procentuell förändring

Källa: Unionens Branschbarometer, SCB och egna beräkningar.

Vår prognos är att årsgenomsnittet för KPI blir 8,6 procent i år och 2,7 procent nästa år. KPIF blir 6,0 respektive 2,0 procent. Osäkerheten i prognoserna är fortsatt ovanligt stor.

Tabell 3 Unionens prognos – inflation och ränta, procent

	2022	2023	2024
KPI, årsgenomsnitt	8,4	8,6	2,7
KPIF, årsgenomsnitt	7,7	6,0	2,0
Styrränta, vid årets slut	2,50	4,25	3,50

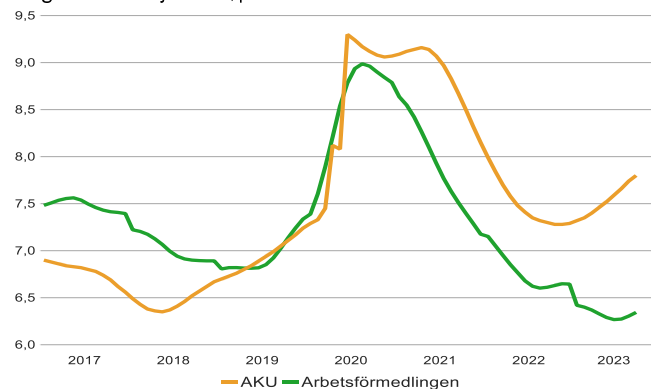
Källa: Unionen

⁷ Regeringens förslag att sänka reduktionsplikten bedöms av Konjunkturinstitutet också kunna sänka dieselpriiserna med 5 kronor över tid.

Arbetsmarknad

Trots ett svagare konjunkturläge utvecklades arbetsmarknaden starkt under årets första hälft. Den redan rekordhög sysselsättningsgraden fortsatte att öka och arbetslösheten låg kvar på förhållandevis låga nivåer. Med höstens ankomst har dock tecken på försvagning kunnat skönjas. De senaste månaderna har arbetslösheten och antalet varsel börjat öka, samtidigt som sysselsättningsstillväxten mattats av. Försämringen är hittills mild och sker från ett starkt utgångsläge, men indikerar att arbetsmarknadens motståndskraft nått sin gräns.

Diagram 43 Arbetslöshet enligt AKU respektive Arbetsförmedlingen, säsongs- och trendjusterat, procent

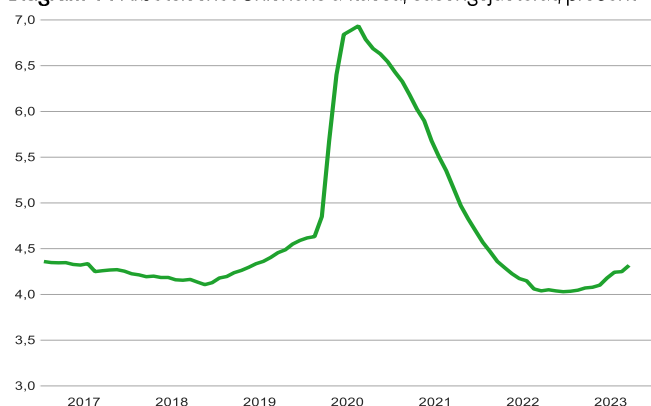
Källa: Macrobond, SCB och Arbetsförmedlingen

Enligt Arbetsförmedlingens trendjusterade mått uppgick arbetslösheten till 6,3 procent i september. Arbetslösheten minskade initialt under året, men har de senaste månaderna börjat öka svagt. Nivån är dock fortsatt klart lägre än den varit de senaste tio åren.

Även enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) har arbetslösheten börjat öka. I september uppgick den trendjusterade arbetslöshetsgraden till 7,8 procent. Det är en betydligt lägre nivå än under pandemin, men högre än perioden strax innan pandemins utbrott. Den trendjusterade arbetslöshetskurvan bör tolkas med viss försiktighet, då stora svängningar förekommit de senaste månaderna och enskilda månadsutfall kraftigt påverkat kurvans utveckling och riktning.

När det gäller Unionens medlemmar uppgick den säsongsjusterade arbetslösheten i Unionens a-kassa till 4,3 procent i september. I a-kassan har arbetslösheten ökat gradvis sedan början av sommaren.

Diagram 44 Arbetslöshet Unionens a-kassa, säsongsjusterat, procent

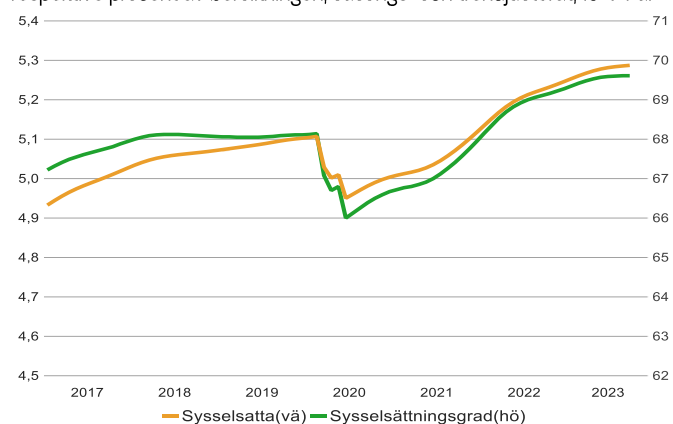

Källa: Macrobond, Arbetsförmedlingen och IAF

Sysselsättningen minskade rejält i början av pandemin men har därefter återhämtat sig och dessutom fortsatt att öka till rekordhög nivåer. Tillväxten har fortsatt under året, men utvecklingen har nu börjat mattas av. En närmare titt på de underliggande siffrorna visar att antalet fast anställda fortfarande ökar, om än svagare än tidigare, medan antalet tidsbegränsat anställda minskar. I september uppgick det totala antalet sysselsatta till 5 287 000 personer enligt AKU, vilket är mer än 150 000 fler än innan pandemin.

Sysselsättningsgraden, som uttrycker antalet sysselsatta som andel av befolkningen, följer en liknande bana och uppgick i september till 69,6 procent.

Diagram 45 Antal sysselsatta samt sysselsättningsgrad, miljoner personer respektive procent av befolkningen, säsongs- och trendjusterat, 15–74 år

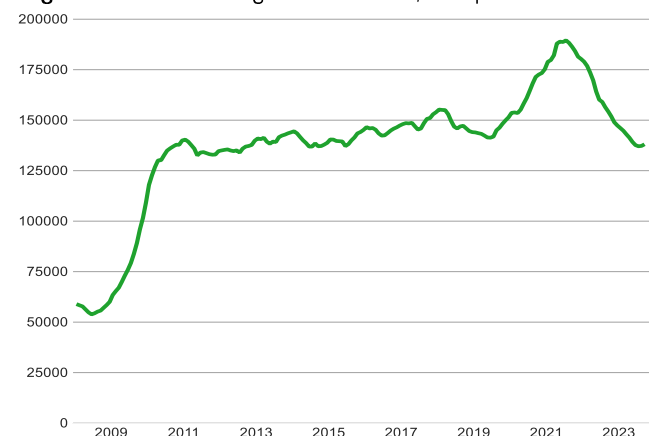

Källa: Macrobond och SCB

Antalet långtidsarbetslösa, det vill säga personer som varit arbetslösa i ett år eller mer, ökade kraftigt under pandemin för att därefter sjunka till en lägre nivå än innan pandemiutbrottet. Långtidsarbetslösheten bet sig därmed inte kvar på en högre nivå efter pandemin på samma sätt som efter finanskrisen.

Minskningen av antalet långtidsarbetslösa fortsatte under årets inledande månader. Därefter har utvecklingen dock mattats av och sedan augusti har antalet börjat öka marginellt. Det återstår att se om den nuvarande utvecklingen är säsongsbetingad eller början på en mer beständig uppgång. Med undantag för de senaste åren av kraftiga upp- och nedgångar har långtidsarbetslösheten tenderat att öka under hösten och minska under våren.

Diagram 46 Arbetslösa längre än 12 månader, antal personer

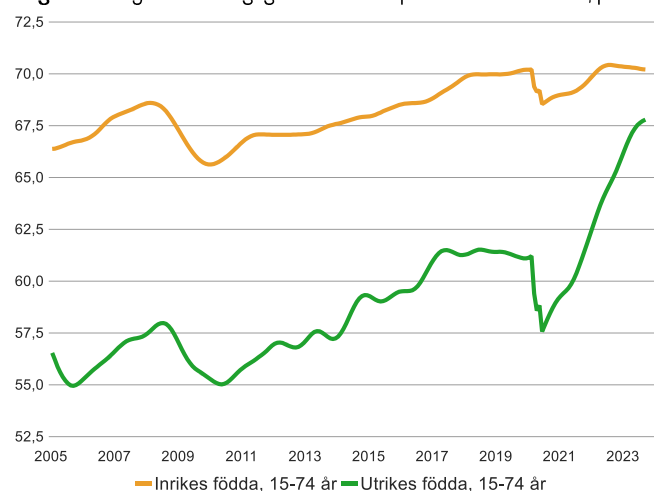
Källa: Macrobond och Arbetsförmedlingen

En snävare uppdelning efter arbetslöshetens längd visar att ökningen skett bland dem som varit arbetslösa mellan ett och två år. Nivån är dock fortfarande mycket låg jämfört med de senaste tio åren. Antalet personer som varit arbetslösa längre än två år har fortsatt att minska de senaste månaderna och är nu på ungefär samma nivå som strax innan pandemiutbrottet. Trots det är nivån för denna grupp hög i ett längre perspektiv.

Sysselsättningsutvecklingen efter pandemin har varit särskilt stark för utrikes födda, vars sysselsättningsgrad nu är tio procentenheter högre än dess lägsta notering under 2020. Hittills i år har sysselsättningsgraden ökat med strax under två procentenheter för utrikes födda, medan den för inrikes födda minskat marginellt.

Nivåmässigt har inrikes födda fortsatt en högre sysselsättningsgrad än utrikes födda. I september uppgick sysselsättningsgraden till 70,2 procent för inrikes födda och 67,8 procent för utrikes födda. Sysselsättningsgapet mellan inrikes och utrikes födda är därmed mycket litet i ett historiskt perspektiv. Under perioden 2005 till 2020 uppgick gapet som lägst till sju procentenheter, medan det de senaste tre åren minskat till strax under tre procentenheter.

Diagram 47 Sysselsättningsgrad inrikes respektive utrikes födda, procent

Källa: Macrobond och SCB

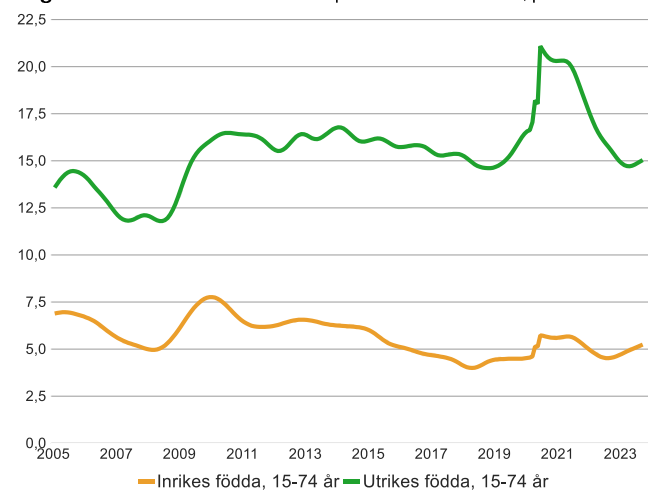
I åldersgruppen 20–64 år, som utgör huvuddelen av arbetskraften, är gapet större och motsvarar drygt 10 procent. Även där har skillnaden dock minskat kraftigt sedan pandemin, från att som lägst ha uppgått till knappt 16 procent mellan 2005 och 2020.

När det gäller arbetslösheten är arbetslöshetsstalet betydligt högre bland utrikes födda än bland inrikes födda. I september uppgick det till 15,0 procent för utrikes födda och 5,2 procent för inrikes födda. För båda grupperna minskade arbetslösheten efter pandemin, men har nu börjat öka.

⁸ Med kommunmottagna flyktingar avses flyktingar, skyddsbehövande eller personer som fått uppehållstillstånd för synnerligen ömmande omständigheter samt anhöriga till dessa.

⁹ Jämförelsen mellan år bör tolkas med försiktighet då definitionen av förvärvsarbete ändrades 2019. Enligt SCB:s bedömning resulterade

Diagram 48 Arbetslöshet inrikes respektive utrikes födda, procent

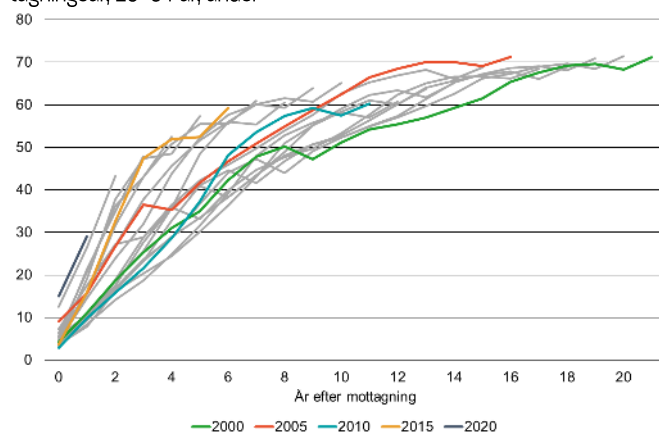

Källa: Macrobond och SCB

Flyktingar börjar förvärvsarbete allt tidigare

För kommunmottagna flyktingar⁸ i åldern 20–64 år som kommit till Sverige sedan år 1997 har det i genomsnitt tagit drygt sju år innan minst 50 procent kommit i förvärvsarbete. Hur lång tid inträdet i förvärvsarbete tar varierar dock beroende på mottagningsår. För flyktingar med mottagningsår 2000–2004 tog det i genomsnitt drygt nio år innan 50 procent var förvärvsarbetande, medan det för dem med mottagningsår 2005–2009 i genomsnitt tog åtta år. Än större är skillnaden för gruppen med mottagningsår 2010–2014, för vilken det i genomsnitt tog drygt fem år innan minst 50 procent förvärvsarbetade. Inträdet i förvärvsarbete går således allt snabbare. Det avspeglas även i diagram 49 som visar utvecklingen för alla år sedan 2000 med var femte år särskilt markerat.⁹

Diagram 49 Förvärvsarbete bland kommunmottagna flyktingar efter mottagningsår, 20–64 år, andel

Not: Ändrad definition av förvärvsarbete 2019.

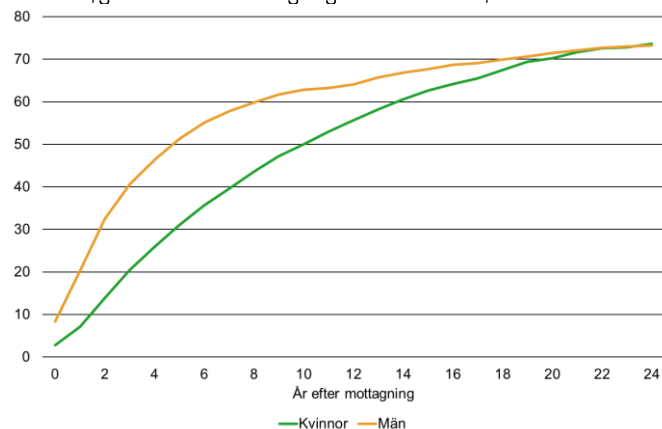
Källa: SCB

Det går i genomsnitt betydligt snabbare för män än för kvinnor att börja förvärvsarbete. Skillnaden i andelen förvärvsarbetande mellan män och kvinnor jämnas ut allt eftersom, men det

förändringen i att något fler räknas som förvärvsarbetande än tidigare. Att inträdet i förvärvsarbete går snabbare vid mottagningsår från och med ungefär 2011 är dock observerbart även före förändringen.

tar relativt lång tid. Fem år efter mottagningsåret förvärvsarbetade i genomsnitt 51 procent av männen och 31 procent av kvinnorna. Motsvarande siffror efter tio år var 63 respektive 50 procent. Först efter ungefär 20 år är andelen förvärvsarbetande förhållandevis lika mellan män och kvinnor.

Diagram 50 Förvärvsarbete bland kommunmottagna flyktingar efter kön, 20–64 år, genomsnitt för mottagningsåren 1997–2021, andel

Not: Ändrad definition av förvärvsarbete 2019.

Källa: SCB

Dämpad efterfrågan på arbetskraft

Efter pandemin har de lediga jobben hos Arbetsförmedlingen ökat till historiskt höga nivåer. Vid toppnoteringen i juni förra året fanns det mer än 70 000 fler lediga jobb än innan pandemins utbrott. Efter en viss minskning under förra hösten har antalet lediga jobb sedan årsskiftet åter ökat stadigt. I september började antalet dock att sjunka något. En nedgång syns också när det gäller antalet nyanmälda lediga jobb.¹⁰ De nyanmälda jobben har minskat tydligt sedan början av sommaren.

Diagram 51 Nya lediga platser hos Arbetsförmedlingen, trend- och säsongjusterat, antal

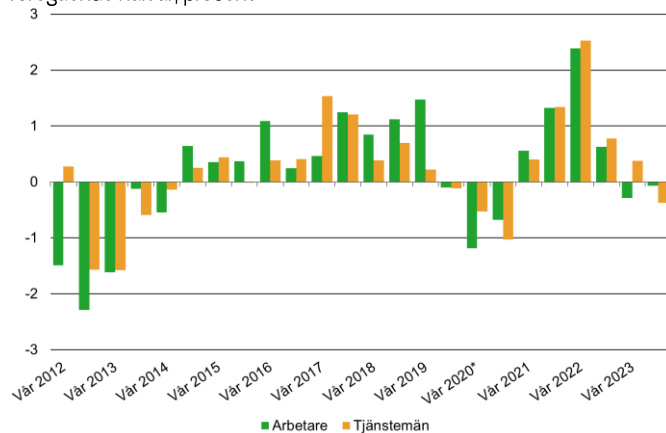

Källa: Macrobond och Arbetsförmedlingen

I Unionens Branschbarometer indikerar klubbarnas bedömningar av företagens anställningsplaner en viss försvagning det kommande halvåret jämfört med det föregående. Sysselsättningen förväntas vara i princip oförändrad bland arbetare, men

minska bland tjänstemän. Även vid vårens mätning var klubbarnas sysselsättningsförväntningar relativt dämpade. Desto större är dock skillnaden mellan årets resultat och de senaste årens starka siffror.

Diagram 52 Förväntan på sysselsättning kommande halvår jämfört med föregående halvår, procent

Källa: Unionens Branschbarometer

En uppdelning efter bransch visar att anställningsplanerna är särskilt dystra inom bygg, konsult och bemanning samt partihandeln. Industriklubbarna är däremot förhållandevis optimistiska och tror totalt sett på ett ökat antal anställda det kommande halvåret, både när det gäller arbetare och tjänstemän.

Även Konjunkturinstitutets mätning av företagens anställningsplaner påvisar ett klart mer dämpat läge än högtrycket under 2021 och 2022. Nettotalet uppgick i oktober till -5, vilket betyder att det är något fler företag som bedömer att antalet anställda kommer att minska framöver, än som anger att det kommer att öka. Det är första gången sedan pandemin som nettotalet är negativt för indikatorn.

Diagram 53 Företagens anställningsplaner, nettotal

Källa: Macrobond och Konjunkturinstitutet

Trots flera tecken på en mer dämpad arbetskraftsefterfrågan råder det ännu arbetskraftsbrist i näringslivet. I Unionens branschbarometer hamnade arbetskraftsbrist på tredje plats

¹⁰ Antalet nyanmälda lediga jobb avser inflödet av nya jobb under månaden. Det skiljer sig från det totala antalet lediga jobb, som avser de jobb som finns kvar hos Arbetsförmedlingen vid månadens slut.

när klubbarna ombads uppge företagets största hinder för expansion. 19 procent av klubbarna uppgav att arbetskraftsbrist var ett av de största hindren, vilket är något lägre än vid förra mätningen (23 procent).

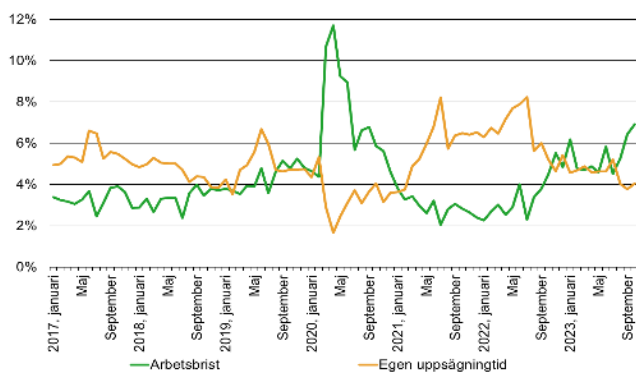
I Konjunkturinstitutets mätning uppger 27 procent av företagen att de i nuläget upplever brist på arbetskraft. Andelen har sjunkit gradvis sedan förra sommaren och är nu ungefär i nivå med det historiska genomsnittet. Förekomsten av arbetskraftsbrist skiljer sig dock stort mellan olika branscher. Inom industrin uppger 54 procent av företagen arbetskraftsbrist, medan motsvarande andel inom tjänstesektorn och handeln är 24 respektive 16 procent.

I egenskap av landets största fackförbund med omkring 600 000 yrkesverksamma medlemmar inom näringslivet och den ideella sektorn har Unionen en unik position för att snabbt uppfatta hur arbetsmarknaden inom privat sektor utvecklas. Förbundets medlemsrådgivning hanterar en normal månad frågor från uppemot 10 000 medlemmar och förbundets ombudsmän och jurister representerar medlemmar och klubbar i tusentals förhandlingsärenden.

Under förra hösten ökade andelen frågor till medlemsrådgivningen som handlade om uppsägningar relaterat till arbetsbrist rejält, från att ha legat på låga nivåer under 2021 och merparten av 2022. Under våren stabiliserade sig andelen sedan på en relativt hög men jämn nivå. Under hösten har andelen dock åter börjat stiga, och nivån var i oktober den klart högsta sedan pandemiåret 2020. Störst var andelen arbetsbristärenden i branscherna IT och telekom, bygg och fastighet samt industri och teknik.

I rådgivningsstatistiken finns ett samband mellan frågorna som handlar om uppsägning relaterat till arbetsbrist och frågorna som handlar om egen uppsägningstid. När det ekonomiska läget är starkt får rådgivningen färre frågor om uppsägning till följd av arbetsbrist, medan frågorna om den egna uppsägningstiden ökar. I svagare ekonomiska tider är förhållandet det motsatta. Att arbetsbristfrågorna följer konjunkturen är naturligt, eftersom sådana uppsägningar är en direkt följd av efterfrågeläget. Det omvända gäller för frågorna om den egna uppsägningstiden. I goda ekonomiska tider, när behovet av arbetskraft är stort och det finns många lediga jobb, är det fler som går med tankar på att säga upp sig för att självmant byta jobb.

Diagram 54 Rådgivningsärenden till Unionen om uppsägning relaterat till arbetsbrist respektive egen uppsägningstid, andel av samtliga ärenden

Källa: Unionen

Förhållandet mellan dessa två typer av frågor ger därför en god fingervisning om det rådande arbetsmarknadsläget. Diagram 54 visar att andelen arbetsbristfrågor ökade påtagligt under pandemin, medan frågorna om den egna uppsägningstiden minskade. Under den starka återhämtningsperioden efter pandemin gällde det motsatta. Efter en periods neutralläge det senaste året har ett nytt gap börjat framträda sedan augusti, med en ökande andel arbetsbristfrågor och en sjunkande andel frågor om egen uppsägningstid.

Antalet varsel har börjat öka

När en arbetsgivare riskerar att behöva säga upp minst fem anställda i samma län på grund av arbetsbrist ska dessa varsel anmälas till Arbetsförmedlingen. I oktober förra året började antalet anmälda varsel att öka, från att tidigare ha legat på historiskt låga nivåer. Ökningen fortsatte dock inte att accelerera under våren. Istället stabiliserades antalet varsel på en nivå som visserligen var högre än under de två föregående åren, men inte anmärkningsvärt hög i ett längre perspektiv.

Med höstens intåg har antalet varsel åter börjat öka. I september steg antalet till drygt 6 500, från tidigare låga nivåer under sommarmånaderna. I oktober uppgick antalet varsel till ungefär samma nivå som i september. Hittills under hösten är därmed antalet varsel per månad betydligt fler än under våren och sommaren.

Diagram 55 Antal personer berörda av varsel per månad

Not: Det ej konjunkturbetingade storvarset från Humana i februari 2023 har räknats bort
Källa: Macrobond, Arbetsförmedlingen och egna beräkningar

På branschnivå återfinns varslen hittills i år framförallt inom industri, bygg, handel samt information och kommunikation. Under de senaste månaderna är det särskilt inom industri, bygg samt uthyrning och stödtjänster som antalet varsel börjat klättra till höga nivåer.

Övervintring av personal

På senare tid har fenomenet labour hoarding börjat lyftas i diskussioner om arbetsmarknadens utveckling. Labour hoarding kan översättas till övervintring av personal, och syftar på när ett företag väljer att behålla en större personalstyrka än vad verksamheten för stunden kräver. En aktuell fråga är om övervintring av personal kan vara en av orsakerna till att arbetslösheten inte ökat påtagligt trots det försämrade konjunkturläget.

I september ställde Unionen frågor om personalövervintring till medlemsklubbarna. Av de svarande klubbarna uppgav ungefär var femte att deras företag under det senaste halvåret behållit personal som under normala omständigheter hade sagts upp på grund av arbetsbrist. Många klubbar uppgav att orsaken var de kostnader som är förknippade med nyrekrytering och att det är svårt att hitta arbetskraft med rätt kompetens. Flera nämnde också att företaget tror eller hoppas att läget snart förbättras igen.

Konjunkturinstitutet har också tagit fram ett nytt mått för att mäta förekomsten av personalövervintring bland svenska företag. Måttet mäter andelen företag som förväntar sig ett försämrat efterfrågeläge men trots det bedömer att antalet anställda kommer att vara oförändrat eller öka. I oktober uppgick andelen till 9,0 procent av företagen. Det är en hög nivå i ett längre perspektiv, men något lägre än förra höstens och vinterns nivåer.

Flera signaler på en svagare arbetsmarknad

Trots den starka motståndskraften under årets första hälft har hösten fört med sig svalare vindar till arbetsmarknaden. De senaste månaderna har arbetslösheten börjat öka något och antalet varsel har vuxit. Även sysselsättningstillväxten har mattats av och i Unionens medlemsrådgivning har frågorna om uppsägning på grund av arbetsbrist blivit allt fler.

Det finns med andra ord tecken på att vi går mot ett tuffare läge på arbetsmarknaden. Den starka utgångspositionen ger dock anledning till viss optimism. Sysselsättningen befinner sig i dagsläget på en historiskt hög nivå, och antalet inskrivna arbetslösa hos Arbetsförmedlingen är lägre än det varit på över tio år. Även de lediga jobben hos Arbetsförmedlingen är rekordmånga och betydligt fler än vid inledningen av tidigare konjunkturedgångar. Den stora efterfrågan på arbetskraft som präglade åren efter pandemin kan således fungera lindrande om nedgången på arbetsmarknaden fortsätter.

Att många företag väljer att övervintra personal kan vara ett positivt tecken på att det finns ett långsiktigt tänkande i kompetensförsörjningen och en medvetenhet om de kostnader som är förknippade med kortsiktiga bemanningsbeslut. Samtidigt kan övervintringen vara en möjlig riskfaktor framåt, eftersom den kan bygga upp behovet av stora uppsägningar framöver om den ekonomiska nedgången håller i sig en längre tid.

När det gäller framåtblickande indikatorer tyder företagens anställningsplaner på att sysselsättningen kommer att minska det kommande halvåret. Totalt sett pekar bedömningarna hittills inte på någon dramatisk försvagning, men på branschnivå finns det tecken på stora neddragningar inom bland annat

byggbranschen. De senaste månadernas höga varselantal indikerar också att fler uppsägningar är att vänta, även om långt ifrån alla varsel leder till faktiska uppsägningar.

Vår sammantagna bedömning är att arbetslösheten kommer att fortsätta öka en tid framöver, men att utvecklingen blir mildare än de stora uppgångarna i samband med finanskrisen och pandemin. I år bedömer vi att arbetslösheten uppgår till 7,7 procent och nästa år till 8,3 procent.

När det gäller sysselsättningen bedömer vi att den nuvarande avmattningen så småningom kommer att övergå i en nedgång. Vi tror dock att även den blir relativt lindrig och att den sammantagna sysselsättningstillväxten nästa år hamnar runt nollstrecket.

Liksom i våras återfinns bostadsbyggandet och delar av handeln bland orosmolnen framöver. Dessa branscher står redan för en stor del av alla varsel och har dystra förväntningar även framåt. De förhållandevis små tillskotten till landets kommuner och regioner i budgeten för nästa år innebär också en risk för uteblivna rekryteringar och ytterligare nedskärningar inom välfärdssektorn.

Tabell 4 Unionens prognos över sysselsättning och arbetslöshet, procent

	2022	2023	2024
Sysselsättningstillväxt, AKU	3,0	1,3	0,0
Arbetslöshet, AKU	7,5	7,7	8,3

Källa: SCB och egna bedömningar

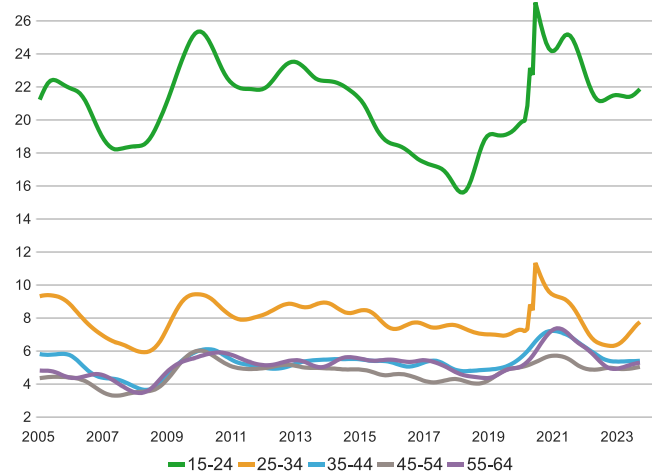
Fördjupning: Är den svenska ungdomsarbetslösheten hög eller låg?

För ungefär tio år sedan var ungdomsarbetslösheten en högaktuell fråga i samhällsdebatten. I spåren av finanskrisen var arbetslösheten hög - och särskilt hög var den bland ungdomar. Det talades om att var fjärde ungdom var arbetslös och nyexaminerade unga bedömdes gå en dyster start på arbetslivet till mötes.

Idag diskuteras ungdomsarbetslösheten betydligt mer sällan. Det kan delvis bero på att allmänhetens uppmärksamhet kommit att förflyttas till andra arbetsmarknadsfrågor, bland annat frågor om integration. Det kan också bero på att kunskapen om statistiken breddats och bidragit till en mer nyanserad tolkning av de till synes höga siffrorna. Numera finns det till exempel en bättre förståelse för att många av de unga arbetslösa är studenter på jakt efter extrajobb, vilket vi kommer att återkomma till längre fram i avsnittet.

Diagram 56 visar arbetslöshetens utveckling för olika åldersgrupper de senaste åren. Åldersgrupperna följer samma breda mönster över tid, men ungdomsarbetslösheten (15–24 år) utmärks av att den är betydligt högre och mer volatil än arbetslösheten i de övriga grupperna. I september uppgick arbetslösheten bland ungdomarna till 21,9 procent. I den bredare åldersgruppen 15–74 år, vilket är det åldersspann som vanligen används för att studera arbetslösheten i Sverige, var motsvarande siffra 7,8 procent.

Diagram 56 Arbetslöshet i olika åldersgrupper, säsongs- och trendjusterat, procent

Källa: Macrobond och SCB

Till följd av sin höga nivå har ungdomsarbetslösheten också en jämförelsevis stor påverkan på arbetslöshetsstaten för åldersgruppen 15–74 år. Det blir tydligt inte minst vid internationella jämförelser. Tabell 5 visar Sveriges arbetslöshetsnivå år 2022 för åldersgruppen 15–74 år jämfört med övriga länder inom EU. Det svenska arbetslöshetsstaten för helåret uppgår till 7,5 procent. I tabellen hamnar Sverige på fjärde plats med ett arbetslöshetsstat som är drygt en procentenhet högre än genomsnittet i EU.

Tabell 5 Arbetslöshet i EU år 2022, 15–74 år

Land	Arbetslöshet, %		
1. Spanien	12,9	14. Estland	5,6
2. Grekland	12,5	15. Rumänien	5,6
3. Italien	8,1	16. Österrike	4,8
4. Sverige	7,5	17. Luxemburg	4,6
5. Frankrike	7,3	18. Danmark	4,5
6. Kroatien	7,0	19. Irland	4,5
7. Lettland	6,9	20. Bulgarien	4,3
8. Cypern	6,8	21. Slovenien	4,0
9. Finland	6,8	22. Ungern	3,6
EU 27	6,2	23. Nederländerna	3,5
10. Slovakien	6,1	24. Tyskland	3,1
11. Litauen	6,0	25. Malta	2,9
12. Portugal	6,0	26. Polen	2,9
13. Belgien	5,6	27. Tjeckien	2,2

Källa: Eurostat

Tabell 6 visar i stället arbetslösheten för åldersgruppen 25–74 år, det vill säga när ungdomarna räknats bort. Då uppgår det svenska arbetslöshetsstaten istället till 5,6 procent, nästan två procentenheter lägre än när ungdomarna ingick i beräkningen. I landsjämförelsen hamnar Sverige på tionde plats och har en arbetslöshet som är ungefär i nivå med EU-genomsnittet.

Tabell 6 Arbetslöshet i EU år 2022, 25–74 år

Land	Arbetslöshet, %		
1. Spanien	11,7	14. Estland	4,5
2. Grekland	11,4	15. Rumänien	4,5
3. Italien	7,1	16. Österrike	4,2
4. Lettland	6,2	17. Bulgarien	4,0
5. Frankrike	6,1	18. Irland	3,7
6. Kroatien	6,0	19. Luxemburg	3,6
7. Finland	5,8	20. Slovenien	3,6
8. Cypern	5,7	21. Danmark	3,5
9. Litauen	5,6	22. Ungern	3,2
10. Sverige	5,6	23. Tyskland	2,8
EU 27	5,4	24. Nederländerna	2,7
11. Slovakien	5,4	25. Malta	2,4
12. Portugal	5,1	26. Polen	2,4
13. Belgien	4,6	27. Tjeckien	2,0

Källa: Eurostat

Trots dess relativa frånvaro från debatten de senaste åren fortsätter ungdomsarbetslösheten alltså att spela en betydelsefull roll i den svenska arbetslöshetsstatistiken. Arbetslösheten bland unga har också flera särdrag som komplicerar både dess tolkning och jämförelser med andra åldersgrupper och länder. Mot bakgrund av det syftar den här fördjupningen till att ge en

uppdaterad och breddad lägesbild av ungdomsarbetslösheten i Sverige idag.

Vem räknas som arbetslös?

I likhet med övrig arbetslöshetsstatistik används huvudsakligen två mått för att studera arbetslösheten bland ungdomar: ett från SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) och ett från Arbetsförmedlingen.

AKU:s mått på ungdomsarbetslöshet avser åldersgruppen 15–24 år och är det mått som brukar användas vid internationella jämförelser. Ungdomsarbetslöshetens utveckling enligt AKU-måttet framgår i diagram 56 ovan, och uppgick vid den senaste mätningen i september alltså till 21,9 procent.

När man studerar AKU:s ungdomsarbetslöshetsstatistik är några saker viktiga att beakta. För det första utgör heltidsstudenter en förhållandevis stor andel av de arbetslösa ungdomarna. Det beror på att AKU definierar en arbetslös som en person som saknar arbete, har sökt arbete och kan arbeta. Vid klassificeringen saknar det betydelse om personen samtidigt studerar, vilket gör att många heltidsstudenter uppfyller kriterierna för arbetslöshet när de söker deltids- eller sommarjobb. Det gäller oavsett ålder, men den sammantagna effekten blir avsevärt större på ungdomsstatistiken eftersom betydligt fler unga studerar.

AKU redovisar varje månad hur många av de arbetslösa ungdomarna som var heltidsstuderande. Av de 145 000 ungdomar som var arbetslösa under 2022 (medeltal) var 84 000 heltidsstuderande. Med andra ord var 58 procent av de arbetslösa ungdomarna heltidsstuderande. En tidigare undersökning har också visat att den stora merparten av de ungdomar som både är heltidsstuderande och arbetssökande främst betraktar sig som studerande, vilket stärker bilden av att arbetslösheten bland heltidsstudenter är av delvis annan karaktär än annan arbetslöshet.

Det andra som utmärker statistiken är att ungdomarna har ett betydligt lägre arbetskraftsdeltagande än den övriga befolkningen. Även det är en följd av den stora andelen heltidsstuderande bland ungdomarna. De heltidsstudenter som vid sidan av studierna arbetar eller söker arbete ingår förvisso i arbetskraften, men övriga heltidsstudenter räknas inte in. Eftersom arbetslöshetsstatlet i sin tur beräknas som kvoten av de arbetslösa och arbetskraften (antalet arbetslösa/antalet i arbetskraften), bidrar det begränsade arbetskraftsdeltagandet bland ungdomarna till ett högre arbetslöshetsstat. Även det är alltså en förklaring till det höga arbetslöshetsstatlet bland unga jämfört med andra åldersgrupper.

Det andra måttet på ungdomsarbetslöshet publiceras av Arbetsförmedlingen Hos dem är redovisningsgruppen 18–24 år, alltså ett något snävare spann än i AKU. I statistiken ingår de ungdomar som är inskrivna som arbetslösa hos Arbetsförmedlingen. Många heltidsstuderande ungdomar som klassificeras som arbetslösa i AKU är inte inskrivna hos Arbetsförmedlingen och ingår därför inte i deras statistik. I det avseendet

ger Arbetsförmedlingens data en bättre bild av hur många ungdomar som är arbetslösa i bemärkelsen sysslolösa.

I september var 40 113 ungdomar i åldern 18–24 år arbetslösa enligt Arbetsförmedlingens mått (originaldata). Det motsvarar ett arbetslöshetsstat på 8,0 procent, vilket alltså är betydligt lägre än AKU:s motsvarande mått.

En europeisk jämförelse

När den svenska ungdomsarbetslösheten jämförs med andra europeiska länder ser vi att Sveriges nivå är förhållandevis hög. Det svenska ungdomsarbetslöshetsstatlet, som uppgick till 21,7 procent för helåret 2022, är det femte högsta i EU och betydligt högre än genomsnittet för EU-länderna (14,5 procent).

Tabell 7 Arbetslöshet i EU år 2022, ungdomar 15–24 år

Land	Arbetslöshet, %		
1. Grekland	31,4	EU 27	14,5
2. Spanien	29,8	15. Finland	14,2
3. Italien	23,7	16. Litauen	11,9
4. Rumänien	22,8	17. Polen	10,8
5. Sverige	21,7	18. Bulgarien	10,7
6. Slovakien	19,9	19. Danmark	10,6
7. Portugal	19,0	20. Ungern	10,6
8. Estland	18,6	21. Irland	10,1
9. Cypern	18,6	22. Slovenien	10,1
10. Kroatien	18,0	23. Österrike	9,5
11. Luxemburg	17,6	24. Malta	8,3
12. Frankrike	17,3	25. Nederländerna	7,6
13. Belgien	16,4	26. Tjeckien	6,8
14. Lettland	15,3	27. Tyskland	6,0

Källa: Eurostat

Att jämföra olika länders arbetslöshetsstat är emellertid förenat med komplikationer. Det beror inte på olika mätmetoder: tvärtom sker mätningen på ett förhållandevis likartat sätt i de olika EU-länderna. Problemet är istället att två länders olika arbetslöshetsstat kan vara ett resultat såväl av förekomsten av olika reella hinder på arbetsmarknaden, som av skillnader i ländernas samhällsstrukturer. Bland ungdomarna är till exempel utbildningssystemens utformning en viktig faktor.

I Sverige brukar arbetslösheten bland studenter framhållas som en viktig orsak till det höga ungdomsarbetslöshetsstatlet. Frånvaron av studiemedel under sommarmånaderna är till exempel något som stärker incitamenten för svenska studenter att söka arbete. Det tar också relativt sett lång tid för ungdomar i Sverige att bli färdiga med sina studier, och de befinner sig därför under en längre tid i en mer instabil arbetsmarknadssituation med upprepade perioder av arbetssökande. Något som stödjer denna förklaring är att den svenska ungdomsarbetslösheten utmärks av kortare arbetslöshetsstider än genomsnittet i EU.¹¹ I

¹¹ Se Konjunkturinstitutets fördjupning *Arbetslöshet bland unga*.

tabell 8 ser vi till exempel att långtidsarbetslöshet utgör en avsevärt mindre andel av ungdomsarbetslösheten i Sverige än i andra länder med höga ungdomsarbetslöshetstal (jmf tabell 7).¹²

Tabell 8 Långtidsarbetslöshet (minst 12 månader) som andel av total arbetslöshet, EU, 15–24 år, 2022

Land	Arbetslöshet, %		
1. Slovakien	47,7	11. Litauen	18,9
2. Italien	47,3	12. Belgien	18,1
3. Grekland	43,1	13. Tjeckien	17,3
4. Bulgarien	37,8	14. Slovenien	17,0
5. Rumänien	31,0	15. Tyskland	16,1
6. Kroatien	28,5	16. Cypern	14,2
7. Ungern	22,6	17. Frankrike	11,6
EU 27	20,5	18. Österrike	11,3
8. Spanien	20,5	19. Sverige	6,4
9. Polen	19,3	20. Nederländerna	3,4
10. Portugal	19,2		

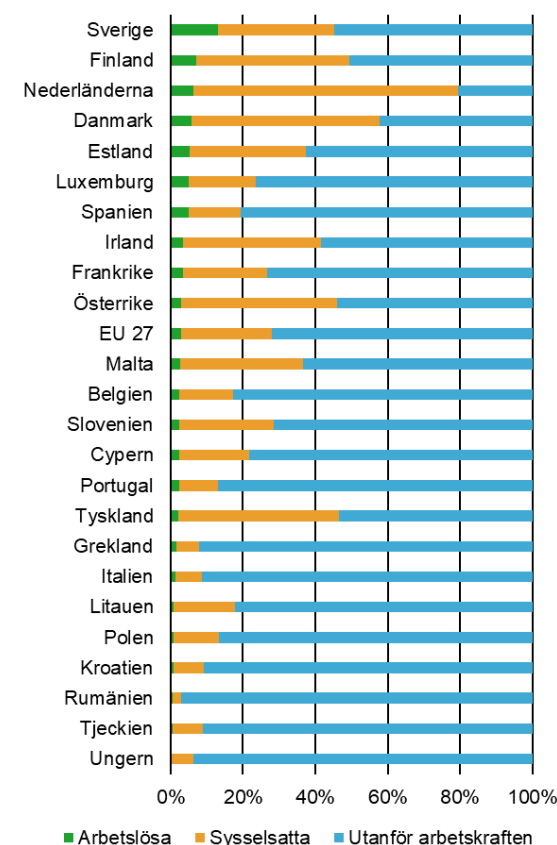
Not: Data saknas för Danmark, Estland, Irland, Lettland, Luxemburg, Malta och Finland

Källa: Eurostat

Till skillnad från vissa andra länder har Sverige inte heller ett avlönat lärlingsinslag som en del av den praktiska gymnasieutbildningen. I flera länder med sådana system räknas ungdomarna som arbetande under sin lärlingsperiod, vilket bidrar till att sänka arbetslösheten i gruppen. Trots att det kan framstå som en mindre detalj har man visat att lärlingar utgjorde över 30 procent av alla sysselsatta 15–24-åringar i Tyskland, respektive över 20 procent i Danmark.¹³ Detta betraktas som en viktig orsak till att Sverige har högre arbetslöshet än dessa länder.

Bilden att arbetslösheten bland studenter är en viktig delförklaring till det höga arbetslöshetstalet bland unga i Sverige stärks av data som visar arbetskraftsstatusen bland studenter vid formella utbildningar i åldern 15–29 år i olika EU-länder. I diagram 57 framgår att andelen studenter som står utanför arbetskraften är relativt sett liten i Sverige (55 procent). Att de står utanför arbetskraften betyder att de varken arbetar eller söker arbete vid sidan om studierna. Andelen studenter som är sysselsatta är relativt hög i Sverige, men lägre än i många andra länder med högt arbetskraftsdeltagande (och lägre än i lärlingsländerna Danmark och Tyskland). Sverige sticker särskilt ut när det gäller andelen studenter som är arbetslösa. Den svenska nivån på 13 procent är den högsta bland EU-länderna, och betydligt högre än EU-genomsnittet på 2,9 procent.

Diagram 57 Arbetskraftsstatus bland studenter vid formella utbildningar, EU, 15–29 år, 2022

Not: Data saknas för Bulgarien, Lettland och Slovakien

Källa: Eurostat

De flesta unga i Sverige studerar eller arbetar

Den stora andelen studerande i arbetslöshetstalet för unga gör det relevant att komplettera bilden av svenska ungdomars arbetsmarknadssituation med andra mått. En uppdelning av 15–24 åringarna baserat på olika kombinationer av studiedeltagande och sysselsättningsstatus bidrar till ett breddat perspektiv. Diagram 58 visar ungdomarnas fördelning mellan tre olika grupper. I den första gruppen ingår studerande¹⁴ ungdomar, både sysselsatta och icke-sysselsatta. I den andra gruppen ingår ungdomar som är sysselsatta, men inte studerar. I den tredje gruppen ingår ungdomar som varken är sysselsatta eller studerar.

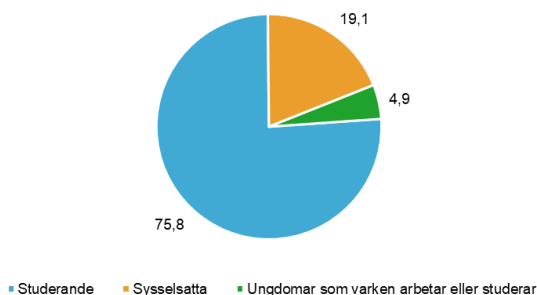
Av diagrammet framgår att tre fjärdedelar av ungdomarna i åldersgruppen 15–24 år är studerande. De ungdomar som är sysselsatta men inte studerar uppgår till ungefär en femtedel. Enbart 4,9 procent av ungdomarna varken arbetar eller studerar.

¹² För åldersgruppen 15–24 år saknas data för bland andra Danmark och Finland. I den något bredare åldersgruppen 15–29 år har dock dessa, samt Estland, en ytterligare något lägre andel långtidsarbetslöshet än Sverige.

¹³ Se rapporten *En förlorad generation? En ESO-rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden*.

¹⁴ Med studerande avses här ungdomar som deltar i formell eller icke-formell utbildning eller träning, vilket inte är avgränsat till enbart gymnasie- och universitetsstudier.

Diagram 58 Ungdomar 15–24 år efter studiedeltagande och sysselsättningsstatus, Sverige, 2022, procent

Källa: Eurostat

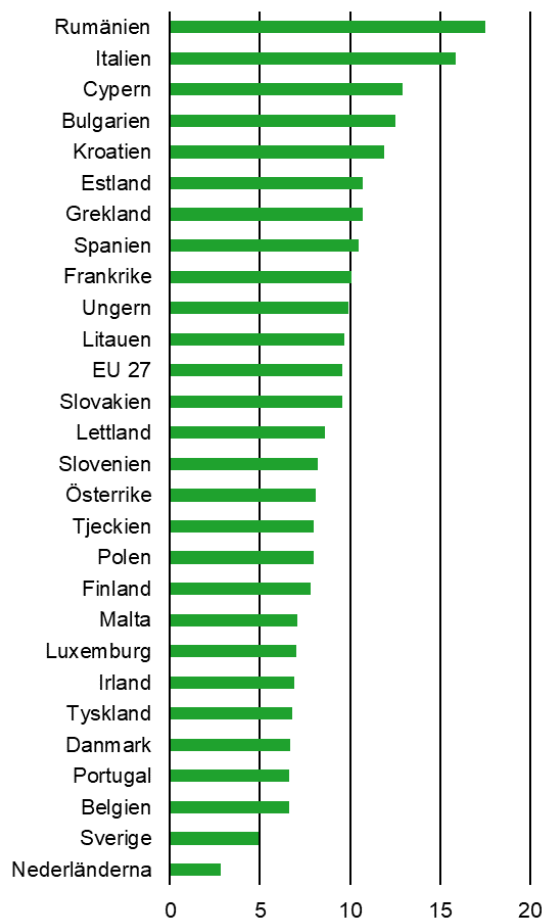
Gruppen ungdomar som varken arbetar eller studerar är inriktningen för det internationella måttet NEET. Förkortningen är engelsk och står för ”Neither in Employment nor in Education and Training”. NEET brukar användas som ett alternativ till det ordinarie arbetslöshetstalet för att mer träffsäkert identifiera den del av ungdomsarbetslösheten som kan kopplas till utanförskap och som därmed är att betrakta som ett större samhällsproblem.

NEET och det ordinarie arbetslöshetstalet skiljer sig från varandra i flera avseenden. För det första exkluderas studerande ungdomar från NEET. För det andra behöver en ungdom inte aktivt söka arbete för att ingå i NEET, vilket krävs för att inkluderas i det ordinarie måttet. Det gör att NEET fångar upp en del ungdomar som i det ordinarie måttet räknas som utanför arbetskraften snarare än arbetslösa. En tredje skillnad är att det ordinarie arbetslöshetstalet beräknas som andel av arbetskraften medan NEET beräknas som andel av befolkningen.

Diagram 59 visar NEET-talet i olika EU-länder. I diagrammet framgår det att Sverige är ett av de länder som har lägst andel ungdomar som varken arbetar eller studerar. Det svenska talet på 4,9 procent är nästan hälften av EU-genomsnittet på 9,6 procent. Jämförelsen står därmed i skarp kontrast till motsvarande jämförelse av arbetslöshetstal.

I likhet med det ordinarie arbetslöshetstalet påverkas NEET av strukturella skillnader mellan länder. Inom OECD har man till exempel sett att kvinnor med vårdåtaganden i hemmet – exempelvis barnomsorg - utgör en stor andel av NEET-ungdomarna. I det avseendet har sannolikt det svenska välfärdssystemet en dämpande effekt på Sveriges tal.

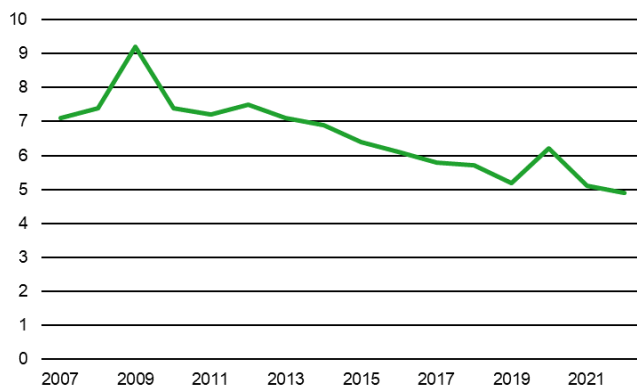
Diagram 59 Unga som varken arbetar eller studerar, EU, 15–24 år, 2022, procent

Källa: Eurostat

När det gäller utvecklingen över tid har andelen ungdomar som varken arbetar eller studerar minskat i Sverige de senaste tio åren. Sedan år 2012 är trenden tydligt nedåtgående fram till pandemiåret 2020 då en ökning skedde. Därefter har andelen åter minskat.

Diagram 60 Unga som varken arbetar eller studerar, Sverige, 15–24 år, procent

Källa: SCB

Många studerande bakom den svenska ungdomsarbetslöshetsciffran

Genomgången har visat att det svenska arbetslöshetstalet bland ungdomar är högt, både jämfört med andra åldersgrupper och i ett internationellt perspektiv. En stor andel av de arbetslösa ungdomarna är dock heltidsstuderande, och när det gäller andelen långtidsarbetslösa bland de arbetslösa är Sveriges nivå bland de lägsta i EU. Andelen ungdomar som varken arbetar eller studerar, det så kallade NEET-talet, är också lågt i Sverige jämfört med övriga EU-länder.

Att många av de arbetslösa ungdomarna är studenter bidrar således till att nyansera tolkningen av det höga svenska arbetslöshetstalet. Det betyder förstås inte att arbetslöshet inte kan vara ett stort problem även för en student. Möjligheten till en inkomst vid sidan om, eller istället för, studiemedel kan för en del vara av avgörande betydelse. Det gäller inte minst för studenter med ett svagt ekonomiskt skyddsnät. Dessutom kan möjligheten att tillägna sig arbetslivserfarenhet under studietiden underlätta övergången till arbetslivet när studierna är färdiga.

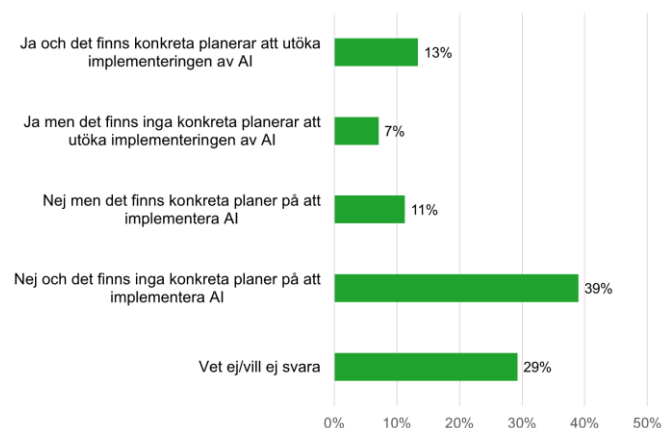
Det vore däremot felaktigt att utifrån det höga ungdomsarbetslöshetstalet, som i september uppgick till drygt 20 procent, dra slutsatsen att en stor andel av ungdomarna i Sverige går sysslösa eller befinner sig i mer eller mindre tillfälligt utanförskap. I det avseendet är NEET-måttet om 4,9 procent en bättre indikator. Det är därför positivt att andelen ungdomar som varken arbetar eller studerar är låg i Sverige internationellt sett, och att andelen minskat under de senaste tio åren.

Fördjupning: AI-implementering hittills på svensk arbetsmarknad

Artificiell intelligens (AI) har satt sin prägel på de senaste årens diskussion om utvecklingen av ekonomin i allmänhet och arbetsmarknaden i synnerhet. Men lika mycket som det pratas om AI, lika svårt är det att veta hur stora effekterna kommer att bli. Även bland ledande experter går åsikterna isär, där vissa menar att det är en större revolution än upptäckten av elden medan andra beskriver det mer som teknisk utveckling på samma sätt som vid tidigare större teknologiskiften. Oavsett magnitud kan vi i alla fall konstatera att implementeringen av AI-system kommer att påverka arbetsmarknaden.

För att få en aktuell bild av utvecklingen frågade vi Unionens klubbar i Branschbarometern om någon form av AI har implementerats på deras företag.¹⁵ Av de drygt 500 svarande klubbarna uppgav 20 procent att AI har implementerats på något sätt. Två tredjedelar av dessa sa också att det finns konkreta planer på att utöka implementeringen. Utöver de klubbar som uppgav att AI redan har implementerats svarade drygt 10 procent att det finns konkreta planer på att implementera AI. Cirka 40 procent svarade att det varken har eller att det finns planer på att implementera AI.

Diagram 61 Har företaget implementerat AI på något konkret sätt i verksamheten?

Källa: Unionens Branschbarometer

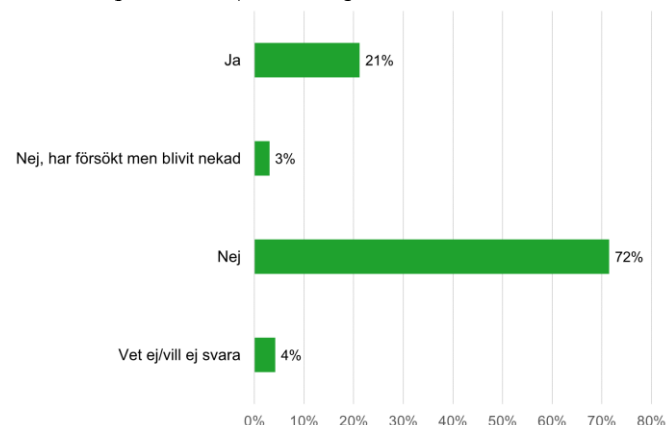
De som har, eller kommer, implementera AI fick också ange vilken typ av arbetsuppgifter det rör sig om. Svaren vittnar om att implementeringen av AI är utbredd i så gott som alla branscher och används till arbetsuppgifter av många slag. Det konsumenter oftast möter är olika typer av chatbotar i företagets kundtjänster, vilket också är ett vanligt svar i vår undersökning. Ett annat vanligt användningsområde är behandling av administrativa rutinuppgifter. Några klubbar svarar också att texter kan skrivas med AI, att de kan få hjälp med programmering eller att de har möjlighet att ta hjälp av generativ AI, som exempelvis Chat-GPT, internt på olika vis.

Men svaren från undersökningen visar också på andra, för utomstående kanske mer oväntade, exempel på implementering. Bland dessa kan nämnas AI-styrda CNC-svarvar och -fräsar, hjälp inom trafikflygledning, betongbesiktning, administration

vid möten både gällande sammanställningar inför och dokumentation efter möten, övervakning av produktionsprocesser för att tidigt upptäcka var fel kan komma att uppstå innan de inträffar, samt identifiera köpmönster hos kunder och ge bättre rekommendationer i e-handeln.

Endast en av fem klubbar anger att de haft någon typ av förhandling eller diskussion med arbetsgivaren om implementeringen av AI. En liten andel anger att de försökt men blivit nekade medan de allra flesta säger att det helt enkelt inte förekommit någon förhandling eller diskussion. Bland de klubbar som haft en sådan diskussion är däremot en överväldigande majoritet, över 90 procent, nöjda med utfallet av den diskussionen.

Diagram 62 Har klubben haft någon typ av förhandling eller diskussion med arbetsgivaren om implementeringen av AI?

Källa: Unionens Branschbarometer

Resultaten i undersökningen visar att AI-system har fått fäste på svensk arbetsmarknad. Även om utbredningen än så länge tycks vara relativt begränsad kommer den av allt att döma att öka framöver.

De konkreta exempel på implementering som anges i undersökningen visar på två intressanta saker. Dels att olika AI-verktyg nu används i produktion, dels att den användningen sker i olika branscher och gällande flera olika typer av arbetsuppgifter.

Liksom vid införandet av andra tekniska lösningar är det viktigt att involvera de anställda vid implementeringen av AI. Både för att de effektivitetsvinster man vill uppnå faktiskt ska besannas och för att de anställda ska känna delaktighet och ges en chans att kunna påverka införandet. Att nästan alla klubbar som haft en diskussion med företaget innan implementeringen av AI-system är nöjda med den kontakten talar sitt tydliga språk.

Det är därför oroväckande att endast var femte klubb haft en sådan diskussion. Här har arbetsgivarna en läxa att göra. I sammanhanget kan påpekas att OECD (Employment Outlook 2023, s. 232) har identifierat att när AI-system implementeras i dialog med arbetstagarrepresentanter, blir den positiva effekten av AI-systemen större.

¹⁵ I undersökningen definieras AI som "datorsystem som är designade för att utföra uppgifter som normalt skulle kräva mänsklig tankeförmåga".

Prognossammanställning

Föregående rapport inom parentes

	2022		2023		2024	
Försörjningsbalans						
Hushållens konsumtion	1,9	(2,1)	-1,5	(-1,0)	1,0	(1,5)
Offentlig konsumtion	0,0	(0,0)	1,5	(1,0)	1,0	(1,2)
Fasta bruttoinvesteringar	6,2	(5,2)	-3,5	(-3,5)	-1,0	(0,5)
Lagerinvesteringar	1,1	(1,0)	-0,5	(-0,6)	-0,1	(-0,1)
Export	7,0	(6,6)	2,5	(2,0)	2,0	(3,0)
Import	9,3	(8,7)	0,5	(-0,6)	1,5	(2,0)
BNP	2,8	(2,6)	-0,7	(-0,5)	0,7	(1,6)
BNP, kalenderkorrigerad	2,8	(2,7)	-0,5	(-0,3)	0,7	(1,6)
Prisutveckling						
KPI, årsgenomsnitt	8,4	(8,4)	8,6	(8,7)	2,7	(1,6)
KPIF, årsgenomsnitt	7,7	(7,7)	6,0	(6,2)	2,0	(1,5)
Styrränta, vid årets slut	2,50	(2,50)	4,25	(3,75)	3,50	(2,25)
Arbetsmarknad						
Sysselsättningstillväxt, AKU	3,0	(2,7)	1,3	(1,0)	0,0	(0,0)
Arbetslöshet, AKU	7,5	(7,5)	7,7	(7,5)	8,3	(7,9)

Unionen

SVERIGES STÖRSTA FACKFÖRBUND

Hos oss är alla tjänstemän i det privata arbetslivet välkomna, oavsett utbildning och befattning.

Bland våra medlemmar hittar du många chefer och dessutom både egenföretagare och studenter. Vår vision är att tillsammans skapa framgång, trygghet och glädje i arbetslivet.